

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

Heidi Lehtinen

ITSEKRIMINOINTISUOJAN SOVELTAMISALA JA SIITÄ
AIHEUTUVAT RISTIRIIDAT

Opinnäytetyö
Joulukuu 2017

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2017
Liiketalouden koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. (013) 260 600

Tekijä
Heidi Lehtinen

Nimeke
Itsekriminointisuoja soveltamisala ja siitä aiheutuvat ristiriidat

Tiivistelmä

Itsekriminointisuoja tarkoittaa oikeutta vaieta ja olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen. Syytettyä ei saa pakottaa todistamaan itseään vastaan tai tunnustamaan syyllisyyttään. Itsekriminointisuojaan katsotaan kuuluvan Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja Suomen perustuslaissa mainittuun oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Se suojaa syytetyn tahtoa viranomaisten epäasiallista pakottamista vastaan. Yleinen etu ei oikeuta itsekriminointisuojaan loukkausta.

Opinnäytetyössä käsiteltiin itsekriminointisuoja soveltamisalaa ja mahdollisia siitä aiheutuvia ristiriitoja lainopillisen tutkimuksen avulla. Itsekriminointisuoja on laaja aihe ja muotoutuu koko ajan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella. Aihe on ajankohtainen, koska Suomessa siihen on alettu kiinnittää huomiota vasta viime vuosina.

Henkilöä ei voi velvoittaa aktiivisesti selvittämään rikostaan, mutta hänellä on velvollisuus passiivisesti sietää pakkokeinoja. Oikeus vaieta ei ole ehdoton oikeus, vaan vaikenemisesta voidaan tietyissä määrin tehdä myös epäedullisia päätelmiä. Itsekriminointisuoja on joissain tilanteissa katsottu rinnastuvan vastuuvapausperusteisiin, mutta asiasta ei ole yksiselitteistä tulkintaa. Itsekriminointisuojaan pääsisältö on rikosprosessissa, mutta se voi ulottua myös sen ulkopuolelle. Ulosotto- ja konkurssilakiin lisätyt säädökset ovat selkeyttäneet aihetta hieman. Kuitenkin yksi suurimmista itsekriminointisuojaan liittyvistä ongelmista on, että ihmiset eivät tiedä sen soveltamisalasta tarpeeksi.

Kieli
suomi

Sivuja 55

Asiasanat

itsekriminointisuoja, rikosoikeus, syytetyn oikeudet, oikeudenmukainen oikeudenkäynti

THESIS
December 2017
Degree Programme in Business
Economics
Tikkariinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +358 13 260 600

Author
Heidi Lehtinen

Title
Right Not to Incriminate Oneself and Resulting Contradictions

Abstract

The right not to incriminate oneself contains the right to silence and the protection against self-incrimination. The accused cannot be compelled to testify against him/herself or to confess guilt. The right not to incriminate oneself is considered to belong to fair trial mentioned in the Constitution of Finland and in the European Convention on Human Rights. It provides the accused with protection against improper compulsion by the authorities. The public interest does not justify violation of this right.

The thesis discusses the scope of the right not to incriminate oneself and possible resulting contradictions through a legal research. The right not to incriminate oneself is a wide topic and it is continuously modelled by judicial custom of European Court of Human Rights. This right is a topical issue, also because the topic has been noticed in Finland only in the recent years.

The person cannot be obligated to solve his/her crime actively, but he/she has an obligation to passively tolerate the use of compulsory powers. The right to silence is not absolute but to some extent unfavorable conclusions can also be made. In some cases, right not incriminate oneself is considered to be comparable to the reason of exemption from liability but there is not unambiguous interpretation. Substance of the right not to incriminate oneself is in criminal procedure but it can also extend beyond it. The statutes added to the Execution Act and to the Bankruptcy Act have clarified the subject a little. However, one of the biggest problems of the right not to incriminate oneself is that people do not know about its scope enough.

Language

Finnish

Pages 55

Keywords

the right not to incriminate oneself, Criminal Law, accused's rights, fair trial

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Itsekriminointisuojan perusta	7
2.1	Itsekriminointisuojan historia ja kehitys	7
2.2	Itsekriminointisuoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä sekä sen suhde muihin rikosoikeuden periaatteisiin.....	9
2.3	Itsekriminointisuoja kansallisessa lainsäädännössä.....	13
2.4	Marttinen v. Suomi	16
3	Itsekriminointisuojan keskeinen sisältö	18
3.1	Rikossyytteen määrittelyä ratkaisun Weh v. Itävalta avulla	20
3.2	Vaikenemisen merkitys	22
3.3	Oikeus avustajaan sekä esitutkintakertomuksen merkitys	23
3.4	Pakkokeinot ja muut itsekriminointisuojan ulkopuolelle jäävät seikat ...	27
3.5	Itsekriminointisuoja vastuuvapausperusteena.....	30
4	Itsekriminointisuojan soveltaminen rikosprosessin ulkopuolella.....	33
4.1	Palomuurisääntely ja vaitiolomalli	34
4.2	Itsekriminointisuoja ja muut rikosprosessin ulkopuoliset menettelyt	38
4.3	Ristiriidat itsekriminointisuojan ja muiden etujen välillä	41
5	Johtopäätökset	46
	Lähteet.....	52

1 Johdanto

“You have the right to remain silent. Anything you say can and will be used against you in a court of law.” Uskon, että kyseinen ilmaus on tuttu ainakin amerikkalaisten rikossarjojen katsojille. Sen sijaan sen merkitystä ei välttämättä ole sarjaa katsoessa tullut ajateltua. Kyseinen ilmaus liittyy itsekriminointisuojaan, joka on rikoksesta syytetyn oikeus niin Yhdysvalloissa kuin täällä Suomessakin. Yhdysvalloissa ja muissa common law -maissa sen historia ulottuu kauas, mutta Suomessa siitä on melko vähän oikeuskäytäntöä ja siihen on alettu kiinnittää enemmän huomiota vasta viime vuosina.

Vaikka kyseisessä englanninkielisessä lauseessa puhutaan oikeudesta olla hiljaa, itsekriminointisuoja kattaa paljon muutakin. Itsekriminointisuojalla tarkoitetaan rikoksesta epäillyn tai syytetyn oikeutta vaieta ja olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen. Ne suojaavat syytettyä viranomaisten epäasiallista pakottamista vastaan ja estävät sitä kautta vääriä tuomioita (Saunders v. Yhdistyneet kuningaskunnat, 17.12.1996). Kukkonen (2016, 230–231) toteaa, että ketään ei saa pakottaa tai painostaa myötävaikuttamaan syyllisyytensä selvittämiseen. Hän kertoo pakottamiskiellon tavoitteena olevan todistelun luotettavuus, oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja se, että ketään ei tuomita pakottamalla saadun tunnustuksen perusteella.

Valitsin itsekriminointisuojan aiheeksi, koska se on ajankohtainen ja siihen tulee uutta oikeuskäytäntöä koko ajan ja varsinkin Suomen osalta oikeuskäytäntö on muotoutunut vasta viime vuosina. Se on laaja ja uusi aihe, joka on alkanut avautua tavallisille ihmisille vähän vasta viime vuosina, mistä syystä he eivät välttämättä tiedä, milloin siihen voi vedota ja milloin ei. Itsekriminointisuoja ei myöskään ole laissa tarkasti määritelty, vaan se pohjautuu ja muotoutuu koko ajan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön avulla. Tärkeimpiä lähteitä opinnäytetyössä olivat Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeus-

keustuomioistuimen ratkaisut, joita aiheesta on melko paljon ja joista siksi tutkimuksessa käsiteltiin tärkeimpiä. Aiheesta on myös jonkin verran korkeimman oikeuden käytäntöä, jota opinnäytetyössä käsiteltiin.

Tutkimuksessa käsiteltiin itsekriminointisuojaan taustaa, historiaa ja kehitystä. Sen jälkeen tarkasteltiin itsekriminointisuojaan nykytilannetta sekä itsekriminointisuojaan liittyviä säädöksiä ja oikeustapauksia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut itsekriminointisuojaan laajan soveltamisalan, joten tutkimuksessa pyrittiin käsittelemään itsekriminointisuojaan ristiriitoja muiden etujen kanssa. Työn tavoitteena oli selvittää, mikä on itsekriminointisuojaan sisältö ja millaisissa tilanteissa siihen voi vedota. Työssä pyrittiin myös selvittämään itsekriminointisuojaan mahdollisesti liittyviä haittoja.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä oli lainopillinen kirjoituspöytä tutkimus. Lainoppi eli oikeusdogmatiikka perustuu oikeuslähteisiin, joita käytetään etusija- ja käyttöjärjestysohjeiden mukaisesti. Lainoppi on oikeusjärjestyksen sääntöjen tutkimista ja niiden tulkitsemista. Sen tarkoituksena on selvittää kyseisen ongelman oikeudellinen sisältö sekä myös järjestää kyseiseen asiaan liittyvä oikeus eli systematisoida. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2008, 20.) Lainopillisessa tutkimuksessa lait ja säädökset ovat tärkeimpiä oikeuslähteitä. Oikeuslähteet voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Vahvasti velvoittavia lähteitä ovat laki ja maan tapa. Heikosti velvoittavia oikeuslähteitä ovat tuomioistuinratkaisut ja lainsäätäjän tarkoitus, joka ilmenee lain esitöistä. Sallittuja oikeuslähteitä ovat oikeustiede, oikeushistoria, oikeusvertailevat argumentit sekä arvot. (Husa ym. 2008, 32–33.) Tutkimuksessa käsiteltiin aihetta lain, lain valmisteluaineiston sekä kansallisen ja kansainvälisen oikeuskäytännön ja oikeustapausten avulla. Opinnäytetyössä käytettiin apuna myös oikeuskirjallisuutta sekä käsiteltiin aiheeseen liittyvää oikeushistoriaa.

2 Itsekriminointisuojan perusta

2.1 Itsekriminointisuojan historia ja kehitys

Itsekriminointisuojan historia länsimaisessa oikeuskulttuurissa ulottuu kauas. Urtti (2015, 4–5) kertoo, että 1100- ja 1200-luvuilla katolisen kirkon opin mukaan rikoksesta epäillyn ei tarvinnut myötävaikuttaa rikoksensa selvittämiseen. Itsekriminointisuojan merkitys jäi kuitenkin sen jälkeen heikoksi, koska keskiajalla tunnustuksen merkitys oli niin suuri, että se yritettiin saada pakolla tai jopa kiduttamalla. Silloin vallassa olleessa inkvisitorisessa menetelmässä tuomioistuin hankki todisteet ja tuomari saattoi toimia lisäksi myös puolustajana ja syyttäjänä. Itsekriminointisuoja alkoi muotoutua vasta 1600-luvun kirkollisen tuomioistuimen ex officio -valan ja inkvisitorisen tuomioistuimen vastustamisen myötä. Ex officio -valalla veloitettiin osapuolet vastaamaan tuomioistuimessa esitettyihin kysymyksiin totuudenmukaisesti, millä syytetyt siten saattoivat myötävaikuttaa oman syyllisyytensä selvittämiseen.

Hietala (2013, 8–9) toteaa, että pohjoismaisessa rikosprosessissa 1500- ja 1600-luvuilla syytetty pystyi vannomaan syyttömyytensä puhdistusvalalla. Uskonnon suuresta merkityksestä johtuen vala oli tehokas keino silloin, sillä mikäli rikokseen syyllistynyt valehteli valan alaisena, seurauksena oli ikuinen kärsimys tuonpuoleisessa. Siten itsekriminointisuoja jäi usein merkityksettömäksi, koska syytetty joutui valitsemaan kahden pahan väliltä - rangaistus rikoksesta tai kärsimys tuonpuoleisessa.

Käytännössä itsekriminointisuoja alkoi toteutua vasta 1700-luvun loppupuolella, kun Iso-Britanniassa siirryttiin inkvisitorisesta menetelmästä nykyiseen akkusatoriseen menetelmään, jossa syyttäminen ja todisteiden hankkiminen ei kuulunut tuomioistuimelle vaan yleensä syyttäjälle. Aiemmin syytetyllä ei common law -oikeudessa ollut oikeutta käyttää avustajaa, vaan hänen piti itse kuulustella todistajia ja vedota todisteisiin. Siten, mikäli syytetty halusi puolustautua, hänellä ei ollut todellista mahdollisuutta vaieta. Siksi avustajan merkitys oli ja on suuri

itsekriminointisuojan näkökulmasta. Avustaja antaa syytetylle oikeuden pysyä passiivisena. (Hietala 2013, 10.)

Letto-Vanamo (1991, 41–42) kertoo todistelun osalta muutoksia näkyneen Suomen lainsäädännössä vasta vuonna 1734 tullessa oikeudenkäymiskaassa (4/1734). Puhdistusvalan asemaa heikennettiin, mutta se säilyi tärkeänä todistuskeinona. Letto-Vanamo toteaa, että oikeudenkäymiskaassa kerrottiin todisteiden painoarvosta, jonka mukaan kaksi todistajaa oli täysi näyttö ja yksi todistaja puoli näyttöä, jolloin puolta näyttöä voitiin täydentää puhdistusvalalla. Letto-Vanamon tulkinnan mukaan 1600-luvulla todisteluun suhtauduttiin vapaamielisesti ja vaihtelevasti. Hän toteaa myös, että yleisin peruste ratkaisulle olisi näytännyt olevan, että vastaaja eli syytetty ei pystynyt kiistämään kantajan vaatimuksia. Hietala (2013, 9) kertoo vuoden 1734 todistelusäännösten olleen voimassa 1940-luvulle asti, joten syytetyn tunnustus oli Suomessa pitkään keskeisessä asemassa.

Muilta osin itsekriminointisuoja säilyi common law -oikeudessa keskiajan jälkeen ja on nyt tärkeimpiä rikos- ja prosessioikeuden periaatteita. Yhdysvalloissa itsekriminointisuojan teki tunnetuksi korkeimman oikeuden päätös Miranda vastaan Arizona (1966). Yhdysvaltojen perustuslain viidennessä lisäyksessä (fifth amendment) todetaan “nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself” eli suomeksi “älkөөn ketään missään rikosoikeudessa tapauksessa pakotettako todistamaan itseään vastaan”. Kyseinen periaate on Yhdysvalloista lähtöisin ja kansainvälisesti tunnettu ja otettu siten osaksi kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. (Urtti 2015, 5.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen lähteenä onkin ollut common law -oikeuden itsekriminointisuojan oikeuskäytäntö (Urtti 2015, 5). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin valvoo tärkeää kansainvälistä ihmisoikeussopimusta eli Euroopan ihmisoikeussopimusta (63/1999, myöhemmin EIS), jonka tavoitteena on suojata ihmisten ihmisoikeudet ja perusvapaudet. Se allekirjoitettiin Roomassa vuonna 1950, ja astui voimaan vuonna 1953. Suomen osalta se astui voimaan vuonna 1991. (Eduskunta 2017; Ihmisoikeudet.net 2017.)

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa veloitetaan kunnioittamaan ihmisoikeuksia (1 artikla). Sopimuksessa turvataan myös muun muassa oikeus elämään (2 artikla), vapauteen ja turvallisuuteen (5 artikla), oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (6 artikla) ja ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen (9 artikla) sekä sananvapauteen (10 artikla). Sopimuksessa kielletään muun muassa kidutus (3 artikla), orjuus ja pakkotyö (4 artikla) sekä syrjintä (14 artikla). Tässä työssä keskityn 6 artiklan 1 kohtaan, jossa todetaan seuraavasti:

Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyyttestä.

2.2 Itsekriminointisuoja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä sekä sen suhde muihin rikosoikeuden periaatteisiin

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on useissa ratkaisuissaan katsonut itsekriminointisuojan sisältyvän Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaiseen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, vaikka sitä ei siinä suoraan mainitakaan. Yhdessä ensimmäisistä ja tärkeimmistä itsekriminointisuoja koskevista ratkaisuista nimeltä Funke vastaan Ranska (1993) todetaan, että jokaisella EIS 6 artiklassa tarkoitetulla syytetyllä oli oikeus pysyä vaiti ja olla osallistumatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Tapauksessa oleellista oli, että itsekriminointisuoja voidaan joissain tapauksissa katsoa loukatun, vaikka rikossyytettä ei olisi nostettu tai siitä olisi luovuttu. Ratkaisusta ilmenee itsekriminointisuojaan kuuluvan myös se, että henkilöä ei voida velvoittaa esittämään omaa syyllisyyttään tukeva esinetodiste.

Tapauksessa Funke v. Ranska (1993) Funkea epäiltiin varojen ulkomaille siirtämisestä, vastoin valvontamääräyksiä. Viranomaiset takavarikoivat kotietsinnässä shekkivihkoja ja joitakin tiliotteita ja vaativat Funkea esittämään muita ulkomaisien pankkien tiliotteita, joiden he uskoivat olevan olemassa, mutta eivät tienneet varmaksi. Funken kieltäytyessä myöhemmin hänet tuomittiin sakkoon ja velvoi-

tettiin sakon uhalla antamaan tilitietoasiakirjoja, jotka selvittäisivät kyseistä va-
luuttamääräysrikkomusta. EIT katsoi, että Funken oikeutta olla todistamatta itse-
ään vastaan oli loukattu, koska hänet oli tuomittu kieltäytyessään toimittamasta
asiakirjoja ja viranomaiset yrittivät pakottaa häntä esittämään todistelua itseään
vastaan. EIT totesi myös, että tullilainsäädännön erityispiirteet eivät oikeuttaneet
oikeuden loukkausta.

Tapauksesta Funke v. Ranska (1993) selviää, että kiellettyä on epäillyn ja syyte-
tyn sopimaton pakottaminen syyllisyyden selvittämiseen, mihin EIT katsoi oikeu-
dellisen sanktion määräämisen kuuluvan. Linna (2010, 237–238) kertoo oikeu-
dellisia sanktioita olevan muun muassa rangaistus tai uhkasakko. Hänen mu-
kaansa kiellettyä painostusta voi myös olla esimerkiksi vilpillä tai harhauttamalla
saadut tiedot. Sopimattoman pakottamisen määritelmää on sittemmin tarken-
nettu, ja EIT:n oikeuskäytännön perusteella pakottamiseksi katsotaan kuuluvan
myös voiman käyttö ja lain vaatimus siitä, että syytetyn tulisi antaa näyttöä asia-
saan. Pakon käyttö saa aikaan riskin valheellisista lausumista ja vääristä
tuomioista (Korvenmaa 2012, 242).

Kansainvälisellä tasolla itsekriminointisuoja löytyy myös kansalaisoikeuksia ja
poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (8/1976, myöhem-
min KP-sopimus) 14 artiklan 3 kappaleen g-kohdasta, jossa itsekriminointisuoja
on ilmaistu selkeästi. Kohdan mukaan rikossyytettä tutkittaessa jokaisella on oi-
keus ”olla tulematta pakotetuksi todistamaan itseään vastaan tai tunnustamaan
syyllisyytensä”. Sekä KP-sopimukseen että Euroopan ihmisoikeussopimukseen
sisältyvät määräykset ovat Suomessa voimassa lakeina (Virolainen & Pölönen
2003, 53).

Toinen erittäin merkittävä itsekriminointisuoja koskeva EIT:n tapaus on John
Murray v. Yhdistyneet kuningaskunnat (1996). Siinä todettiin muun muassa, että
6 artiklan toteutumista edesauttaa syytetyn suojelu viranomaisten epäasiallista
pakottamista vastaan, mikä siten auttaa välttämään oikeudenmenetyksiä. Tähän
ratkaisuun palataan vielä myöhemmin luvussa 3.2. Samana vuonna hieman myö-
hemmin annettu ratkaisu Saunders vastaan Yhdistynyt kuningaskunta (1996)
avaa itsekriminointisuojan sisältöä lisää. Tapauksessa vahvistettiin, että oikeus

olla vaiti ja oikeus olla edistämättä oman syyllisyyden selvittämistä kuuluvat Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaiseen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Ratkaisulle oleellista oli myös, että siinä todettiin, että oikeus olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen liittyy ensisijaisesti syytetyn vaitiolotahdon kunnioittamiseen. Lisäksi ratkaisussa vahvistettiin, että yleinen etu ei oikeuta itsekriminointisuojan loukkausta ja se, että itsekriminointisuojaa sovelletaan rikosoikeudelliseen menettelyyn kaikenlaisten rikosten osalta ilman erottelua yksinkertaisimman ja monimutkaisimman välillä.

Tapauksessa *Saunders v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1996) oli kysymys tarkastajien osakeyhtiön toimitusjohtajalta rangaistuksen uhalla vaatimien kertomusten käyttämisestä todisteena rikosasiassa häntä vastaan. Toimitusjohtaja Saunders voitiin kansallisen lain perusteella pakottaa vastaamaan ja kieltäytymisestä olisi voitu tuomita sakkoja tai vankeutta. EIT totesi, että Saunders oli joissain vastauksissa tunnustanut tienneensä asiasta tavalla, jonka oli mahdollista tukea hänen syyllisyyttään. Lisäksi EIT totesi, että syytetyn uskottavuudelle voisi olla vahingollista kertomuksiin vetoaminen tarkoituksena näyttää lausumien ristiriitaisuutta. Koska Saundersin kuulustelukertomuksia oli luettu valamiehille useana päivänä ja syyttäjä oli vedonnut niihin kyseenalaistaakseen Saundersin rehellisyyden, EIT totesi, että Saundersin kertomuksia oli käytetty oikeudenkäynnissä osoittamaan hänen syyllisyyttään. EIT totesi, että myöskään yleinen etu ei oikeuttanut käyttämään Saundersin lausumia häntä vastaan eikä asiaan vaikuttanut, että lausumat oli annettu ennen syytteen nostamista. EIT totesi, että itsekriminointisuoja oli siten rikottu.

EIT totesi ratkaisussa *Saunders v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1996) myös, että itsekriminointisuoja on läheisesti yhteydessä EIS 6 artiklan 2 kohdan syyttömysolettaman kanssa, joka tarkoittaa sitä, että jokainen rikoksesta syytetty on syytön, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti todettu. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on myös ratkaisussa *J.B vastaan Sveitsi* (2001) katsonut, että itsekriminointisuoja edellyttää erityisesti sitä, että viranomaisten on pyrittävä esittämään näyttö syytteen tueksi turvautumatta todisteisiin, jotka on saatu painostamalla tai pakkoa käyttämällä vastoin syytetyn tahtoa. Tuomaala (2014, 7) kertoo

itsekriminointisuojan olevan vahvempi ja ajallisesti pitkäkestoisempi kuin syyttömyysolettaman, sillä vaikka syyllisyyttä tukeva näyttö vahvistuisi ja syyttömyysolettama horjuisi, ei syytettyä voi siltikään velvoittaa toimimaan aktiivisesti rikoksen selvittämiseksi.

Oikeuskirjallisuudessa itsekriminointisuojan on usein katsottu olevan johdettavissa syyttömyysolettamasta, toisin kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut sen kuuluvan EIS 6 artiklan 1 kohdan mukaiseen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Syyttömyysolettama on tosin itsekriminointisuojan kannalta välttämätön edellytys, vaikka itsekriminointisuoja ei voikaan suoraan johtaa siitä. Syyttäjän näyttövelvollisuus ja se, että henkilö on syytön, kunnes toisin todistetaan, antaa epäillylle mahdollisuuden pysytellä passiivisena. Itsekriminointisuoja toteuttaakin myös tasapuolisuusperiaatetta (equality of arms) epäillyn sekä esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän välillä, mikä siten toteuttaa rikosprosessin oikeusturvaroolia. (Launiala 2013, 5.)

Kuten aiemmin on ilmennyt, oikeus käyttää avustajaa rikosprosessissa on merkityksellistä myös itsekriminointisuojan kannalta. Kerron tässä avustajan merkityksestä lyhyesti ja kerron sitten asiasta tarkemmin lisää luvussa 3.3. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 c-kohdassa todetaan, että jokaisella rikoksesta syytetyllä on ”oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä, ja jos hän ei pysty itse maksamaan saamastaan oikeusavusta, hänen on saatava se korvauksetta oikeudenmukaisuuden niin vaatiessa”. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2012:45 kerrotaan, että avustaja huolehtii muun muassa siitä, että epäilty ei joudu vasten tahtoaan myötävaikuttamaan syyllisyytensä selvittämiseen. Siten aikainen mahdollisuus avustajan käyttöön kuuluu tärkeisiin epäillyn prosessuaalisiin oikeusturvatakeisiin.

Itsekriminointisuoja suojelee epäillyn tai syytetyn oikeusturvaa ja heidän tahtoaan viranomaisten epäasiallista painostamista vastaan, mutta myös takaa rikosvastuun toteutumisen. Sen pääsisältö on oikeudessa olla vaiti ja olla antamatta todisteita itseään vastaan. Korvenmaa (2012, 240) kertoo, että itsekriminointisuojan on katsottu myös turvaavan menettelyjen oikeudenmukaisuuden ja ehkäisevän vääriä tunnustuksia.

2.3 Itsekriminointisuoja kansallisessa lainsäädännössä

Kansallisella tasolla itsekriminointisuojan on katsottu hallituksen esityksessä (HE 309/1993 vp, 74) sisältyvän perustuslain (731/1999) 21 §:n 2 momentin oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, vaikka siinäkin sitä ei suoranaisesti mainita. Suomen perustuslaissa määritelty oikeudenmukainen oikeudenkäynti määräytyy pitkälti EIS 6 artiklan mukaan, ja voi siten täsmentyä 6 artiklan muotoutuessa.

Suomessa itsekriminointisuoja on vielä melko uusi asia. Kansalliseen lakiin se sisällytettiin selvästi, kun se liitettiin 1.1.2014 voimaan tulleen esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 3 §:ään. Sen mukaan rikoksesta epäillyn ei tarvitse myötävaikuttaa sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään. Hallituksen esityksessä (HE 222/2010 vp, 192) todetaan, että kyseinen pykälä tarkoittaa, että epäillyn ei tarvitse esitutkinnassa lausua mitään eikä hänellä ole totuusvelvollisuutta.

Itsekriminointisuojan kannalta oleellista on myös esitutkintalain 7 luvun 5 §, jonka mukaan epäillyn tunnustuksen saamiseksi ei saa käyttää väärää lupauksia, ilmoituksia tai uskotteluja erityisistä eduista. Myöskään uuvuttamista, pakkoa, uhkausta tai muita ratkaisuvapauteen, muistiin, epäillyn tahtoon tai arvostelukykyyn vaikuttavia sopimattomia tapoja ei saa käyttää. Esitutkintalain 4 luvun 16 §:ssä huolehditaan myös siitä, että epäilty saa tiedon oikeuksistaan. Kyseisen pykälän mukaan epäilylle on viipymättä tai viimeistään ennen kuulemistä ilmoitettava hänen oikeuksistaan, joihin kuuluu myös oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen.

Launialan (2013, 10) mukaan itsekriminointisuoja koskevan maininnan lisääminen esitutkintalakiin oli perusteltua, koska esitutkintalakia käyttävät pääasiassa henkilöt, joilla ei ole lakikoulutusta. Lisäksi myös kansalaisilla on nyt parempi mahdollisuus saada tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, kun ne ovat selvästi lakiin kirjattuina. Virolaisen ja Pölösen (2004, 307) mukaan itsekriminointisuoja ja vaitiolo-oikeutta koetellaan juurikin esitutkintavaiheessa. Heidän mukaansa poliisin tehtävä on vaikea, koska vahvasta syyllisyysnäytöstä huolimatta

heidän täytyy pysyä puolueettomana. Päinvastaisessa tilanteessa, kun näyttöä ei ole tarpeeksi, täytyy huolehtia, että oikeusturvavaatimuksista ei jousteta esimerkiksi pidättämällä tai vangitsemalla epäasianmukaisesti, jotta epäillyn vaihtolotahto murrettaisiin.

Todistamisen osalta itsekriminointisuoja turvataan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 18 §:ssä, jonka mukaan jokaisella on oikeus kieltäytyä todistamasta siltä osin, kuin todistaminen aiheuttaisi hänelle syytteen vaaran tai myötävaikuttaisi hänen syyllisyytensä selvittämiseen. Saman pykälän perusteella on oikeus kieltäytyä todistamasta myös silloin, kun sama uhka olisi olemassa hänen laissa määritellylle läheiselle. Tuomaala (2014, 1) kutsuu jälkimmäisenä mainittua oikeutta läheiskriminointisuojuksi. Laapas (2015, 26) kertoo, että ihmisoikeutena itsekriminointisuoja koskee vain henkilöä itseään koskevia lausumia, mutta Suomessa suoja on ulotettu koskemaan myös läheisiä.

Tuomaalan (2014, 4) mukaan itsekriminointisuoja on lähtökohtaisesti jokaiselle kuuluva oikeus. Asiasta on esitetty erilaisia näkemyksiä, mutta selvää on, että rikoksesta epäillyllä ja syytetyllä on itsekriminointisuoja. Tuomaala kertoo suojan alkavan viimeistään, kun henkilö saa tiedon häntä koskevasta rikosepäilystä tai häneen on kohdistettu viranomaistoimenpiteitä. Hän toteaa, että suoja voi saada aiemminkin, jos se on oleellista oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuden kannalta.

Pölösen (2003, 280) mukaan sen perusteella, että jokaisella on oikeus olla todistamatta itseään vastaan, itsekriminointisuoja kuuluisi aina jokaiselle, jota kuullaan todistelutarkoituksessa, riippumatta siitä, missä prosessuaalisessa asemassa hän on. Itse ajattelen samoin. Mielestäni itsekriminointisuoja on niin oleellinen perusoikeus, että katson, ettei ole perusteltua ajatella itsekriminointisuojan alkavan vasta kun viranomaistoimia on kohdistettu tai henkilöä on alettu epäillä. Mielestäni tarkoituksena tulisi olla, että itsekriminointisuojan perusteella voidaan turvata, ettei epäilyn kohteeksi jouduta alun pitäen. Virolainen ja Pölönen (2004, 312) kertovat, että lähtökohtaisesti itsekriminointisuoja päättyy, kun henkilö on lainvoimaisesti rikoksesta tuomittu. Suoja vaikuttaa kuitenkin vielä rikosprosessin

päättymisen jälkeen siten, että henkilöltä ei tulisi vaatia positiivista totuusvelvollisuutta hänen rikollisesta menettelystään esimerkiksi myöhemmässä erillisessä rikosprosessissa

Launiala (2013, 25) kertoo, että itsekriminointisuoja turvataan preventiivisesti eli ennalta ehkäisevästi sekä repressiivisesti eli jälkikäteisesti. Hän kertoo, että ennalta turvaavia keinoja ovat velvollisuus kertoa epäillylle itsekriminointisuojusta sekä epäillyn oikeus avustajaan. Avustajan merkitys on tärkeää itsekriminointisuojan kannalta. Avustajan tulisi olla aikaisessa vaiheessa mukana esitutkinnassa, jotta epäilty voi päättää, vetoaako hän itsekriminointisuojaan ennen kuin ehtii antaa itsekriminoivia tietoja. Jälkikäteinä keinoina ovat virkamiesten rikos- ja virkamiesoikeudellinen vastuu, viranomaisten vahingonkorvausvastuu sekä itsekriminointisuojan vastaisesti hankittujen todisteiden hyödyntämiskielto.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun todistelua koskevat uudet säännökset tulivat voimaan lailla (732/2015) vuoden 2016 alusta. Sitä ennen lainsäädännössämme ei muun muassa ollut todisteiden hyödyntämiskieltoa koskevaa säännöstä. Nyt oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:n perusteella tuomioistuin ei saa hyödyntää kiduttamalla saatuja todisteita eikä itse- tai läheiskriminointisuojan vastaisesti hankittuja todisteita eikä todisteita, jotka on hankittu pakkokeinoilla tai vastoin epäillyn tai syytetyn tahtoa muussa kuin esitutkinnassa tai rikosoikeudenkäynnissä ja todisteiden hankkiminen olisi vaarantanut itsekriminointisuojan.

Hallituksen esityksessä (HE 46/2014 vp, 29) todetaan, että lainvastaisesti hankittuja todisteita ei saada hyödyntää. Kuitenkin muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2012:45 todetaan, että pelkästään se, että todiste on hankittu lainvastaisella tavalla, ei välttämättä tarkoita, ettei todistetta voisi hyödyntää oikeudenkäynnissä. Ratkaisussa vedotaan EIT:n oikeuskäytäntöön ja kerrotaan, että sen mukaan lainvastaisesti hankitun todisteen hyödyntäminen oikeudenkäynnissä ei ole EIS 6 artiklan vastaista, jos menettely kokonaisuudessaan täyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.

Hallituksen esityksessä (46/2014 vp, 29) kerrotaan, että todisteita ei saa myöskään hyödyntää, mikäli on olemassa painavat syyt muun muassa oikeudenloukkauksen vakavuus, todisteiden merkitys ja luotettavuus sekä asian laatu huomioiden. Kolmas hyödyntämiskiellon alue liittyy hallituksen esityksen mukaan esimerkiksi verotusmenettelyyn, jossa annetaan tietoja, jotka voisivat saattaa syytteen vaaraan. Hallituksen esityksessä viitataan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön ja todetaan, että kohdan edellytyksenä on, että henkilöä epäillään rikoksesta tai muuten vireillä olisi rikosasia, jolla olisi yhteys kyseisiin tietoihin. Pentikäinen (2012, 248) kertoo, että oikeuskirjallisuudessa on ilmaistu hyödyntämiskiellon olevan ”paras, ellei ainoa keino itsekriminointisuojaan loukkausten välttämiseksi.”

2.4 Marttinen v. Suomi

Suomen kannalta tärkeä itsekriminointisuojaan liittyvä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapaus oli Marttinen v. Suomi (2009), joka koski ratkaisua KKO 2002:116. Sitä ennen kansallisessa oikeuskäytännössä itsekriminointisuojaan katsottiin kuuluvan vain rikosasiassa epäillylle tai syytetylle eikä ulottuvan rikosprosessin ulkopuolelle (Pentikäinen 2012, 224). Tapauksessa Marttinen oli kieltäytynyt antamasta ulosottoselvitystä, jonka johdosta hänet oli veloitettu vastamaan kysymyksiin sakon uhalla. Marttinen vetosi, että hänellä oli pätevä syy olla antamatta ulosottoselvitystä, koska hän oli epäiltynä velallisen petoksista aiemmista ulosottoselvityksistä ja nyt käsiteltävänä oli samat asiat.

Tapauksessa oleellista oli vastakkainasettelu itsekriminointisuojaan ja velallisen tietojenantovelvollisuuden välillä sekä se, ulottuuko syytetyt suoja ulosottomenettelyyn. Korkein oikeus totesi ratkaisussa KKO 2002:116, että velallinen ei ole kyseistä lakiin perustuvaa velvollisuutta täyttäessään EIS 6 artiklassa tarkoitettu henkilö, jolle kuuluisivat syytetyt oikeudet. Korkein oikeus antoi myös enemmän painoarvoa ulosoton tehokkaalle täytäntöönpanolle ja katsoi, että Marttisella ei ollut näiden syiden vuoksi pätevää syytä kieltäytyä ulosottoselvityksestä.

Ratkaisussa KKO 2002:116 eri mieltä olevan jäsenen lausunnossa oikeusneuvos Arponen katsoi, että ulosotto selvitys ja esitutkinta koskivat samoja asioita ja Marttisella oli siten pätevä syy kieltäytyä. Hän myös sanoi antavansa "etusijan henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvalle syytetyn oikeudelle ennen omaisuuteen kohdistuvaa velallisen velvollisuutta." Itse olen samaa mieltä siitä, että henkilökohtaisen vapauteen liittyvän oikeuden tulisi olla omaisuutta tärkeämpi ja ensisijaisempi.

Ratkaisussa *Marttinen v. Suomi* (2009) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että EIS 6 artiklan 1 kohtaa oli rikottu. Myös EIT katsoi, että esitutkinta ja ulosotto selvitys koskivat samoja seikkoja. EIT totesi, että vaikka ulosottomiehellä oli salassapitovelvollisuus, niin ulosottovelkojilla ei siihen aikaan ollut kyseistä velvollisuutta, joten heillä ei ollut estettä käyttää tietoja hyödykseen. EIT totesi, että *Marttinen* ei voinut kuin antaa selvityksen tai maksaa sakon, ja siten käyttämällä pakkoa kuvatulla tavalla, itsekriminointisuoja oli hävitetty olennaisilta osilta. EIT:n mukaan *Marttinen* oli EIS 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu henkilö jo silloin kun häntä vastaan ulosotto selvityksessä oli käytetty pakkoa. Ratkaisun mukaan myöskään se, että tietoja ei käytetty oikeudenkäynnissä, ei poistanut itsekriminointisuojaan loukkausta. EIT myös totesi, että ulosoton täytäntöönpanon tehokkuuden turvaaminen ei oikeuta tällaista puuttumista oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteisiin.

Pellonpää (2012, 591–592) toteaa, että EIT:n oikeuskäytännössä tapaus *Marttinen v. Suomi* (2009) ei aiheuttanut käännettä, mutta itsekriminointisuojaan osalta Suomen kansalliseen tulkintaan tapauksella oli todella suuri merkitys. Sen jälkeen korkein oikeus purki tuomiolla KKO 2009:80 aiemmin annetun ratkaisun KKO 2009:27, jossa A oli tuomittu törkeästä velallisen petoksesta, koska hän oli jättänyt konkurssissa omaisuuttaan ilmoittamatta pesäluettelo vannotessaan. Ratkaisussa todettiin, että vaitiolo-oikeutta on arvioitava syytetyn näkökulmasta huomioiden ne tiedot, joita hänellä oli, kun häneltä vaadittiin tietoja pakon tai rangaistuksen uhalla.

Syytetyllä ei ratkaisun KKO 2009:80 mukaan ole velvollisuutta kertoa tietoja, mikäli hän voi perustellusti arvioida niiden vaarantavan tai heikentävän hänen puolustusmahdollisuuttaan. Korkein oikeus totesi ratkaisussa, että A:lla oli oikeus kieltäytyä ilmoittamasta omaisuuttaan siltä osin kuin hänet oli tuomittu törkeästä velallisen petoksesta, koska hän ei voinut poissulkea sitä, että tiedot olisivat merkityksellisiä hänen syyllisyytensä kannalta. Korkein oikeus totesi, että tiedot on annettu painostusvankeuden uhalla vuonna 1997 ja, että lainsäädäntö tai vakiintunut oikeuskäytäntö ei estänyt tietojen käyttämistä todisteena rikosprosessissa. Korkein oikeus purki tuomion vedoten ilmeisen väärän lain soveltamiseen oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 8 §:n 4 kohdan perusteella ja totesi aiemman tulkinnan olevan ristiriidassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisun kanssa. Korkein oikeus purki tuomion kyseisten syytekohtien osalta ja vapautti A:n myös vahingonkorvausvelvollisuudesta.

Ratkaisun KKO 2009:80 jälkeen itsekriminointisuojan tulkinta Suomessa muuttui. Sen jälkeen on katsottu, että itsekriminointisuoja voi ulottua myös muihin rikosprosessin kanssa samanaikaisesti vireillä oleviin menettelyihin (Vuorenpää 2011, 587). Tolvanen (2010, 177) kuitenkin huomauttaa, että EIT oli jo ennen tapausta *Marttinen v. Suomi* (2009) katsonut esimerkiksi tapauksessa *Allen vastaan Yhdistynyt kuningaskunta* (2002) itsekriminointisuojan ulottuvan tietoihin, joilla on mahdollisuus olla merkityksellisiä vireillä tai odotettavissa olevassa rikosprosessissa.

3 Itsekriminointisuojan keskeinen sisältö

Itsekriminointisuojan tärkein sisältö liittyy passiivisuuteen eli oikeuteen olla vaiti ja olla antamatta mitään vastauksia kysymyksiin, jotka voisivat tukea omaa syyllisyyttä. Kyseisellä periaatteella tarkoitetaan niin sanottua myötävaikuttamattomuusperiaatetta tai *nemo tentur se ipsum accusare* -periaatetta. (Urtti 2015, 5–6.) Kyseinen vaitiolo-oikeus suojaa itsensä vaarantamiselta ja perustuu ihmisarvoon ja itsemääräämisoikeuteen (Virolainen & Pölonen 2003, 273). Epäilyllä tai

syytetyllä on oikeus olla sanomatta mitään niin halutessaan, mutta sen lisäksi hallituksen esityksessä (HE 46/2014 vp, 15) todetaan, että rikosasian vastaajan ei tarvitse pysyä totuudessa. Siitä voidaan päätellä, että tällä on siis oikeus jopa valehdella. Virolainen ja Pölönen (2004, 304) kertovat, että sen sijaan todistajalla ja asianomistajalla on totuudessapysymisvelvollisuus, toisin kuin epäillyllä tai syytetyllä.

Oikeus pysytellä passiivisena ilmenee sekä henkilötodistelussa että reaalityodistelussa. Henkilötodistelussa kysymykseen tulee yleensä epäillyn kuulustelu. Itsekriminointisuoja on kuitenkin laajempi kuin vain oikeus pysyä vaiti. Reaalityodistelussa kyse on siitä, että epäilty luovuttaisi esineen esitutkintaviranomaisille tai esimerkiksi ilmoittaisi esineen sijaintipaikan. (Launiala 2013, 19.) Itsekriminointisuoja rajoittaa kuitenkin reaalityodistelua ja takaa siten sen, että syytetyllä ei ole oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 9 §:n mukaista editiovelvollisuutta, eli velvollisuutta luovuttaa esinettä tai asiakirjaa todisteeksi, kuten myös tapauksesta Funke vastaan Ranska (1993) ilmenee.

Myös Urtti (2015, 6) toteaa, että epäillyllä on oikeus olla luovuttamatta esineitä tai asioita, jotka voisivat todistaa häntä vastaa. Oleellista onkin, niin henkilötodistelussa kuin reaalityodistelussa, että itsekriminointisuoja koskee vain sellaista todistetta, jolla on tai voisi olla merkitystä syyllisyyden toteamiselle (Launiala 2013, 21). Lisäksi itsekriminointisuoja koskee myös rekonstruktiota eli epäillyn ei tarvitse sanallisesti tai liikkeillä osoittaa, miten tilanne on hänen mielestään mennyt (Launiala 2014, 5).

Tärkeää itsekriminointisuojan kannalta on siis, joutuuko henkilö toimimaan aktiivisesti. Tuomaala (2014, 7) toteaa, että itsekriminointisuoja ei koske tilanteita, joissa henkilö antaa itsekriminointisuojaan tietoja vapaaehtoisesti ilman pakkoa. Itsekriminointisuojaan voikin vapaaehtoisesti luopua. Luopumisella on kuitenkin merkitystä vain silloin kun luopuja tietää itsekriminointisuojaan liittyvät oikeutensa ja ymmärtää mitä niistä luopuminen merkitsee. (Kukkonen 2016, 32.)

3.1 Rikossyytteen määrittelyä ratkaisun *Weh v. Itävalta* avulla

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin päätettäessä häntä vastaan olevasta rikossyytteestä. Englannin kielisessä versiossa ilmaistaan seuraavasti: ”In the determination — — of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing — —.” Koska itsekriminointisuoja kuuluu oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja syytetyn oikeuksiin, on myös tutkimuksen kannalta oleellista selvittää, mitä EIS:n mukainen ”criminal charge” eli rikossyyte tarkoittaa.

Frände (2011, 403) kertoo, että ensimmäinen edellytys itsekriminointisuojan syntymiselle on, että henkilöön on kohdistunut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukainen ”criminal charge”. Hän toteaa, että kyseinen status voidaan saada myös jo ennen sitä, kun henkilö on syytettynä tai epäiltynä. Tuomaalan (2014, 4) mukaan rikossyytteen käsitettä on tulkittava prosessin tosiasiallisen luonteen perusteella eli autonomisesti. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on muun muassa ratkaisussa *J.B. vastaan Sveitsi* (2001, 44 §) todennut, että on huomioitava kolme kriteeriä, kun arvioidaan, onko henkilöön kohdistunut 6 artiklan tarkoittama ”criminal charge”. Näitä edellytyksiä ovat rikoksen luokittelu kansallisessa laissa, rikoksen luonne sekä rangaistuksen luonne ja vakavuus.

EIT määritteli tapauksessa *Heaney ja McGuinness v. Irlanti* (2000), että henkilöä voidaan pitää EIS 6 artiklan 1 kohdan autonomisessa merkityksessä rikoksesta syytettynä, kun henkilön tilanteeseen on merkittävästi vaikutettu (substantially affected). Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisussa *Weh vastaan Itävalta* (2004) määritelmää tarkennettiin. Ratkaisun perusteella kertomusten ja mahdollisen rikosprosessin välillä on myös oltava riittävä konkreettinen yhteys (a sufficiently concrete link) ja riski mahdollisesta syytteeseen joutumisesta ei saa olla hypoteettinen ja kaukainen (remote and hypothetical). Frände (2011, 403) kutsuu näitä edellytyksiä *Weh*-kriteereiksi kyseisen tapauksen perusteella.

Tapauksessa *Weh v. Itävalta* (2004) *W*:n autolla oli ajettu ylinopeutta. *W*:tä oli ajoneuvon omistajana kehoitettu ilmoittamaan, kuka oli ajanut hänen autollaan.

W nimesi ajajaksi henkilön, joka asui Yhdysvalloissa. W:lle määrättiin rangaistusmääräys, koska hän ei ollut antanut asianmukaisia tietoja. EIT totesi, että W:tä vastaan ei kuitenkaan koskaan ollut nostettu syytettä, eikä tapaus siten käsittelety pakolla saadun tiedon käyttämistä rikossyytteessä. EIT totesi myös, että W:tä ei voitu pitää ylinopeudesta syytettynä henkilönä EIS 6 artiklan 1 kohdan autonomisessa merkityksessä, koska mahdollinen rikosprosessi ei ollut merkittävästi vaikuttanut häneen, koska tutkinta oli kohdistunut tuntemattomiin tekijöihin ja oikeudenkäyntiä W:tä vastaan ei ollut edes odotettavissa. EIT totesi, että kuljettajan ilmoittamista koskevan velvollisuuden ja ylinopeudesta mahdollisesti johtuvan syytteen välinen yhteys oli hypoteettinen ja kaukainen. EIT:n mukaan riittävä konkreettinen yhteys puuttui, ja siten sakon asettaminen ei nostanut esiin kysymystä itsekriminointisuojausta. EIT totesi, että EIS 6 artiklan 1 kohtaa ei ollut rikottu.

Tapauksessa *Weh v. Itävalta* (2004) neljä seitsemästä jäsenestä äänesti, että tilanteessa ei ollut rikottu EIS 6 artiklan 1 kohtaa. Kuitenkin kolmen eri mieltä olevien jäsenten mielestä tapausta ei olisi tullut erottaa niistä tapauksista, joissa itsekriminointisuoja oli loukattu. Heidän mukaansa ylinopeussyytteen nostamista W:tä vastaan oli todennäköisesti ajateltu. He totesivat, että ei ollut epäilystä, että esitutkinta olisi kohdistettu W:tä kohtaan, jos hän olisi myöntänyt ajaneensa autoa. Heidän mielestään W:n asemaan oli puututtu ja siten tämä oli ylinopeudesta syytettynä EIS 6 artiklan 1 kohdan mukaisessa autonomisessa merkityksessä. Eri mieltä olevien jäsenten mielestä syytteiden nostamatta jättäminen ei poistanut W:ltä loukatun henkilön asemaa. Eri mieltä olevat jäsenet arvoivat, että enemmistön mielestä pakon aste ei ollut riittävän tärkeä, koska enemmistö viittasi vähäiseen seuraamukseen. Vähemmistön mielestä se, että seuraamukset ovat vähäisimmät kuin muissa EIT:n ratkaisuissa, ei tarkoittanut, että ne olisivat vähäpätöisiä. Siksi he katsoivat, että W:tä kohti oli kohdistunut pakkoa, jolla oli mahdollisuus loukata hänen itsekriminointisuojaansa ja vaitiolo-oikeuttansa.

Mielestäni tieto siitä, kuka autolla ajoi tapauksessa *Weh* vastaan *Itävalta* (2004), oli oleellinen tieto mahdollisen tulevan rikossyytteen kannalta, eikä mahdollisen tulevan rikosprosessin riski ollut etäinen ja hypoteettinen, sillä kertomisesta olisi seurannut varmasti epäilyjen kohdistuminen W:tä vastaan. Siten katson, että W:n

tulisi katsoa kyseisten kriteerien perusteella olevan EIS 6 artiklan 1 kohdan autonomisessa merkityksessä rikoksesta syytetty. Myös Tuomaala (2014, 19) toteaa, että tiedon antamisen ja rikosprosessin välillä vallitsisi tapauksessa syy-seuraussuhde. Tapanila (2010, 570–571) toteaa, että EIT:n oikeuskäytännössä liikennevalvontaan liittyvät tapaukset ovat oma ryhmänsä, joissa itsekriminointisuoja on sovellettu muista tilanteista poikkeavasti. Hänen mielestään vähemmistön lausunnoista voi päätellä, että EIT:n julkilausumaton ohje olisi, että itsekriminointisuoja loukkaava menettely on sallittua liikennevalvonnassa, jossa kysymys on vähäisistä rikosasioista ja, jossa valvonnan toteuttamiseen tehokkaasti ja kustannuksilta järkevästi on merkittävä julkinen intressi. Hän toteaa, että vähemmistön mielipide siitä, että itsekriminointisuoja olisi rikottu, on johdonmukainen muuhun EIT:n oikeuskäytäntöön. Itse olen samaa mieltä, koska kuten muun muassa tapauksessa *Saunders v. Yhdistynyt kuningaskunta* (1996) todetaan, myöskään yleinen etu ei oikeuta itsekriminointisuojan loukkausta.

3.2 Vaikenemisen merkitys

Itsekriminointisuojan kannalta mielenkiintoinen näkökohta on vaikenemisen merkitys rikosprosessissa. Voiko vaikenemisestä olla haittaa syytetyille tai epäilylle? Hallituksen esityksessä (HE 222/2010 vp, 192) todetaan, että epäillyn kannattaa harkita milloin ja missä määrin hän vetoaa itsekriminointisuojaan, koska se ei välttämättä ole aina epäillyn kannalta hyödyllistä, vaan vaikeneminen voi vaikuttaa myös epäillyn vahingoksi. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:ssä kerrotaan tuomioistuimen vapaasta todistusharkinnasta ja saman luvun 6 §:n 1 momentissa todetaan, että tuomioistuin harkitsee vaikenemisen merkitystä todisteena. Saman pykälän 2 momentissa mainitaan, että menettely saadaan huomioida rikosasian vastaajan vahingoksi vain siltä osin, kun se ei luokkaa hänen oikeutta olla myötävaikuttamatta syyllisyyden selvittämiseen. Linna (2010, 239) kertoo, että kiellettyä ei ole varoittaa syytettyä lain mukaisesti vaitiolon vaikutuksesta. Virolainen ja Pölonen (2004, 305) kertovat, että muun muassa syytetyn käytöksestä tehtäviä päätelmiä ei pysty eristämään pois todistusharkinnasta, mutta siihen tai syytetyn vaikenemiseen ei voi koskaan pääosin tai yksinomaan perustaa ratkaisua.

Eräs tärkeä EIT:n itsekriminointisuoja koskeva ratkaisu on John Murray v. Yhdistyneet kuningaskunnat (1996), jossa kyse oli siitä, oliko oikeus vaieta ja olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen absoluuttinen eli ehdoton siten, että vaikenemista ei voida missään tilanteessa käyttää häntä vastaan vai oliko kyse vaihtoehtoisesti siitä, että syytetylle ilmoittaminen vaikenemisen käyttämisestä olisi sopimattoman pakon käyttöä. Ratkaisussa EIT kuitenkin totesi, että syytetyn vaitiolo tai todistamisesta kieltäytyminen ei voi yksinään tai pääosin olla tuomion perusteena, mutta mikäli tilanne selvästi vaati syytetyn selitystä, vaitiolo voitiin ottaa huomioon syytettä tukevana seikkana.

Tapauksessa John Murray v. Yhdistyneet kuningaskunnat (1996) Murray oli löydetty talosta, jossa henkilöä L pidettiin vangittuna. Siksi EIT katsoi, että oli ymmärrettävää tehdä päätelmiä Murrayn kieltäytymisestä antaa mitään selitystä talossa oleskelulle. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin myös katsoi, että Murray oli pystynyt olemaan tosiasiallisesti vaiti, vaikka tälle oli usein annettu varoituksia, ja siten tietoja ei ollut saatu edes epäsuoralla pakottamisella. Näiden syiden vuoksi EIT totesi, että itsekriminointisuoja ei ollut rikottu. Tapaus on yksi tärkeistä itsekriminointisuoja koskevista ratkaisuista, sillä siinä todettiin, että itsekriminointisuojusta voidaan poiketa eikä itsekriminointisuoja siis ole absoluuttinen oikeus. Launiala (2014, 4) kertoo sen tarkoittavan, että vaikenemisesta voidaan tehdä siis myös epäedullisia päätelmiä.

3.3 Oikeus avustajaan sekä esitutkintakertomuksen merkitys

Jo aiemmin mainitsemassani EIS 6 artiklan 3 c-kohdassa kerrotaan syytetyn oikeudesta avustajaan. Kansallisessa laissa oikeus avustajaan on turvattu esitutkintalain 4 luvun 10 §:ssä, jonka mukaan asianosaisella on oikeus käyttää valitsemaansa avustajaa esitutkinnassa ja rikoksesta epäillylle on ilmoitettava kyseisestä oikeudesta.

Tärkeä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen antama avustajan merkitystä koskeva ratkaisu on Salduz vastaan Turkki (2008). Ratkaisussa käsiteltiin sitä, pitäi-

sikö epäilyllä olla oikeus avustajaan heti pidätyksen jälkeen tai ensimmäisen kuulustelun aikana. Ratkaisusta ilmenee, että avustajan puuttuminen voi loukata myös muita epäillyn ja syytetyn oikeuksia. Tapauksen aikaan 17-vuotias Salduz oli pidätetty sen jälkeen, kun hänen epäiltiin osallistuneen lainvastaiseen mielenosoitukseen kiellettyä järjestöä (PPK:ta) tukeakseen. Seuraavana päivänä häntä kuulusteltiin ilman asianajajaa, jolloin Salduz kertoi kuuluvansa Kansandemokraattien puolueen nuoriso-osastoon, ja että oli osallistunut mielenosoitukseen osoittaakseen tukeaan PPK:n johtajalle. Oikeudessa Salduz kiisti kuuluvansa poliittisiin puolueisiin, mutta myönsi, että oli osallistunut johonkin Kansandemokraattisen puoleen toimintoihin. Hän peruutti aiemmin antamiaan lausumia, kertoi olleensa tapaamassa ystäviään ja, ettei ollut osallistunut laittomaan toimintaan. Sen jälkeen hänet vangittiin, jonka jälkeen hän sai tavata asianajajaa. Salduz tuomittiin myöhemmin vankeuteen. Tuomiota perusteltiin valittajan poliisille, syyttäjälle ja tuomarille antamalla kertomuksilla. Hänen poliisille antamaansa kertomusta pidettiin luotettavana toisten syytettyjen kertomusten ja käsialalausunnon perusteella sekä sen perusteella, että poliisilla oli merkintä Salduzin olemisesta mielenosoittajien joukossa pidätyshetkellä.

Ratkaisussa Salduz v. Turkki (2008) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että epäilyllä oli oltava jo poliisikuulustelujen alkuvaiheissa mahdollisuus asianajajaan, ellei erityisissä oloissa osoiteta, että mahdollisuutta ei voida pakottavista syistä antaa. EIT totesi, että usein syytetty oli tuossa vaiheessa erityisen suojattomassa asemassa ja asianajaja huolehtii muun muassa siitä, että syytetty ei joudu myötävaikuttamaan syyllisyytensä selvittämiseen. EIT katsoi, että EIS 6 artiklaa oli rikottu jo sillä perusteella, että asianajajan avun kieltäminen Salduzilta oli perustunut vain lain määräyksiin viittaamalla. Salduz oli koko ajan oikeudenkäynnissä kiistänyt poliisille antamansa lausunnot. EIT pani merkille, että tuomioistuin ei ollut harkinnut, voidaanko lausumia käyttää näyttönä vaan tuomio oli pääasiassa perustunut kyseisiin lausumiin. EIT huomioi myös Salduzin iän ja korosti avustajan merkitystä alaikäisen ollessa poliisin huostassa. Siten EIT katsoi, että Salduzin oikeuksille oli aiheutunut korjaamatonta vahinkoa, joten EIS 6 artiklan 3 c- kohtaa oli rikottu 6 artiklan 1 kohdan lisäksi.

Itsekriminointisuojaajan kannalta oleellinen kysymys on myös, mikä merkitys epäillyn esitutkinnassa antamalla lausunnolla on todisteena rikosprosessissa. Miittinen (2013, 54) kertoo kansallisen oikeuskäytäntömme muuttuneen ratkaisun KKO 2012:45 antamisen jälkeen. Tapauksessa kysymyksessä oli epäillyn oikeusavustajaan, siitä pätevästi luopuminen sekä esitutkinnassa annettujen lausumien käyttäminen oikeudenkäynnissä epäiltyä vastaan. Ratkaisussa käsiteltäväksi tuli syytetyn oikeuksien vastaisesti hankittujen todisteiden hyödyntämiskielto.

Ratkaisussa KKO 2012:45 A:ta kuulusteltiin epäiltynä törkeästä huumausainerikoksesta. A:lle määrätty puolustaja ei ollut paikalla kuulusteluissa, eikä A osannut suomea. Kuulustelut käytiin englanniksi, mutta pöytäkirjat kirjattiin suomeksi. Pöytäkirjan mukaan A:lle oli ilmoitettu oikeudesta avustajaan, mutta ei oikeudesta pysyä vaiti tai olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen. Poliisi tiesi, että A ei neuvotellut avustajan kanssa ennen kuulusteluja. Oikeudenkäynnissä syyttäjä vetosi A:n esitutkintakertomukseen todisteena. Hovioikeus tuomitsi A:n törkeästä huumausainerikoksesta, törkeästä kuolemantuottamuksesta sekä törkeästä vammantuottamuksesta.

Korkein oikeus totesi ratkaisussa KKO 2012:45, että A:n väitettä siitä, että poliisi olisi estänyt avustajan käyttämistä, ei ollut näytetty toteen. Siten oli käsiteltävä, oliko A pätevästi luopunut oikeudestaan avustajaan. Korkein oikeus totesi, että luopumisen tulee olla yksiselitteinen ja siinä on oltava luopumisen merkitystä vastaavat vähimmäistakeet. Korkein oikeus totesi, että EIT:n oikeuskäytännön mukaan yksiselitteisyys edellyttää sitä, että epäillylle on kerrottu oikeudesta avustajaan, oikeuteen olla vaiti ja myötävaikuttamatta syyllisyyden selvittämiseen. Epäillyllä on myös todella oltava mahdollisuus ymmärtää oikeutensa, joka voi vaatia asian varmistamista heikossa asemassa olevien henkilöiden osalta. Luopumisen merkitystä vastaavat vähimmäistakeet tarkoittavat, että epäillyllä tulee olla tiedossa häntä koskevan rikosepäillyn sisältö, jotta hän tietää minkä epäilyn osalta hän luopuu avustajastaan ja voi siten arvioida oikeudelliset vaikutukset.

Korkein oikeus huomautti ratkaisussa KKO 2012:45, että esitutkintapöytäkirjoissa ei ollut merkintää A:n tahdonilmaisusta avustajan vaatimiseen eikä myöskään

siitä luopumiseen, ja oli jäänyt epäselväksi, oliko A ymmärtänyt täysin oikeudellisen asemansa. Korkein oikeus katsoi, että poliisien kertomukset siitä, että kuulustelut olisi keskeytetty, jos A olisi vaatinut avustajaa, eivät olleet riittävä selvitys, jotta epäillyn voitaisiin katsoa pätevästi luopuneen oikeudesta avustajan käyttöön. Korkeimman oikeuden mielestä yhteydenpito A:n ja hänen asianajajansa välillä oli riittämätöntä turvaamaan A:n mahdollisuutta harkita puolustuksensa järjestämistä eivätkä viranomaiset olleet vapautuneet velvollisuudesta turvata epäillyn puolustus. Korkein oikeus katsoi, että siten A ei ollut luopunut avustajasta yksiselitteisesti ja luopumisen vähimmäistakeet tietoisina. Korkein oikeus katsoi myös, että pöytäkirjojen laatiminen suomeksi ei ollut esitutkintalain mukaista, koska A:lla ei ollut mahdollisuutta itse tarkastaa pöytäkirjan sisältöä.

Ratkaisussa KKO 2012:45 korkein oikeus totesi, että arvioitaessa oikeutta avustajaan loukkaamalla saadun esitutkintakertomuksen käyttöä todisteena, kysymys ei ole epäillyn uskottavuuden arvioinnista vaan tämän puolustautumismahdollisuuksistaan. Silloin ei voida soveltaa vapaan todisteiden hankinnan periaatetta, jonka mukaan oikeuksia loukaten hankitun todisteen esittäminen voitaisi sallia, mutta sen näyttöarvoa todisteena tulisi alentaa olosuhteiden mukaan. Korkeimman oikeuden mukaan tässä tilanteessa oikeuksien loukkaaminen voitiin välttää vain siten, että epäillyn syyllisyyttä tukevia lausumia ei hyödynnetä oikeudenkäynnissä. Siten korkein oikeus totesi, että A:n esitutkinnassa antamia lausumia ei saa käyttää todisteena häntä vastaan. Tapauksen aikaan lainsäädännössä ei kuitenkaan vielä ollut hyödyntämiskieltoa koskevia säännöksiä, joten korkein oikeus siis määräsi hyödyntämiskiellon arvioimalla tilannetta tapauskohtaisesti.

Miettinen (2013, 81) toteaa, että ratkaisusta KKO 2012:45 jäi kuitenkin epäselväksi, olisiko hyödyntämiskieltoa määrätty, mikäli tilanteessa olisi ollut käsiteltävänä vain yksi näistä puutteista, sen sijaan että kyseessä oli sekä avustajasta luopumisen epäselvyys, itsekriminointisuojaista ilmoittamisen laiminlyöminen, että pöytäkirjojen väärä laatimiskieli. Hän kertoo, että tapauksella oli kuitenkin vaikutusta muun muassa esitutkintaviranomaisten toimintatapoihin. Sen jälkeen muun muassa poliisilla ja syyttäjänvirastossa on alettu kiinnittää enemmän huomiota itsekriminointisuojaan, avustajan käyttöä koskeviin ilmoituksiin sekä oikeuksista ilmoittamisen dokumentointiin.

Myös hallituksen esityksestä (HE 99/2016 vp, 27) ilmenee, että korkeimman oikeuden ratkaisulla KKO 2012:45 oli merkitystä. Hallituksen esityksessä ehdotettiin esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 2 momenttiin lisättäväksi sääntely avustajan käyttöä koskevan oikeuden luopumisesta. Nykyisin kyseisessä pykälässä mainitaan, että mikäli epäilty ei halua käyttää avustajaa, esitutkintaviranomaisten on varmistettava, että epäillyllä on tarpeelliset tiedot rikosepäilyn sisällöstä, oikeudesta olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen sekä oikeudesta käyttää avustajaa. Lisäksi epäillylle on ilmoitettava, että hänellä on oikeus peruuttaa päätös avustajasta luopumisesta.

3.4 Pakkokeinot ja muut itsekriminointisuojaan ulkopuolelle jäävät seikat

Itsekriminointisuojaan eli passiivisuuteen liittyvät myös viranomaisien käyttämät pakkokeinolain (806/2011) mukaiset pakkokeinot. Helminen, Fredman, Kanerva, Tolvanen ja Viitanen (2012, 675) kertovat, että kuten sanasta ”pakkokeino” jo ilmenee, kyseiset viranomaisien suorittamat toimenpiteet voidaan tarvittaessa toteuttaa pakolla eli fyysisellä voimalla tai sillä uhkaamalla. He kertovat, että pakkokeinojen käyttäminen edellyttää rikosta tai epäiltyä rikosta (2016, 659). Hallituksen esityksessä (HE 46/2014 vp, 89) todetaan, että itsekriminointisuoja loukkaisi henkilön velvoittaminen aktiiviseen toimintaan hänen oman syyllisyytensä selvittämiseen. Sen sijaan henkilö joutuu passiivisesti sietämään todisteiden hankkimisen.

Hallituksen esityksessä (HE 46/2014 vp, 89) myös todetaan, että pakkokeinoilla saatuja todisteita voidaan käyttää, jos ne olivat olemassa ja saatavilla kyseisen henkilön tahdosta riippumatta, siten esimerkiksi hän on velvollinen sietämään takavarikon, kotietsinnän ja puhalluskokeen sekä virtsa-, veri-, ja ääninäytteen sekä kudospäätteen ottamisen DNA-testiä varten. Esimerkiksi kotietsinnässä sietäminen rajoittuu siihen, että hänen ei tarvitse auttaa ja esimerkiksi kertoa esiin sijaintia tai tietokoneen salasanaa. Helminen ym. (2012, 1014) toteavat, että

pakkokeinolain 9 luvun 2 §:n mukainen poliisin oikeus määrätä moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan kokeeseen alkoholin tai muun huumaavaan aineen toteamiseksi ei vaadi epäilyä rikoksesta ja eroaa siten muista pakkokeinoista.

Ervo (2005, 256) kertoo, että takavarikko ei ole itsekriminointisuojan vastaista, vaikkei syytetyllä editiovelvollisuutta olekaan. Niiden välinen ero on toimijassa sekä toimijan aktiivisuudessa ja passiivisuudessa. Epäiltyä tai syytettyä ei voi velvoittaa aktiiviseen toimintaan itsekriminointitilanteessa, mutta pakkokeinoja käytettäessä viranomaiset ovat aktiivisia toimijoita, eikä epäilty tai syytetty, joten toiminta ei ole itsekriminointisuojan vastaista. Ervo (2005, 260) kertoo, että pakkokeinoilla ei saa kuitenkaan loukata epäillyn tai syytetyn persoonallisuuden oikeussuojaa eikä tehdä menettelyä epäreiluksi. Hänen mukaansa nämä tausta-arvot auttavat myös erilaisten intressien punninnassa, sillä mikäli itsekriminointisuojan rajoitus johtaa syytetyn persoonallisuuden suojan murtamiseen tai estää menettelyn reiluuden, rajoitusta ei voida pitää sallittuna (2005, 241). Persoonallisuuden oikeussuojan vastaisia ja siten kiellettyjä keinoja ovat kidutus sekä halventava tai epäinhimillinen kohtelu (Ervo 2005, 260). Ervon mukaan kaikki ovat lähtökohtaisesti suojassa sellaiselta psykologiselta pakkotilalta, jossa lain noudattaminen edellyttäisi omien tekojen paljastamista (2005, 244).

Pakkokeinoihin ja persoonallisuuden oikeussuojan murtamiseen liittyy myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu *Jalloh v. Saksa* suuri jaosto (2006), jossa oli kysymys huumeiden katumyynnistä epäillyn henkilön kohtelusta. Henkilö oli niellyt huume pussin kätkemistarkoituksessa ja hänelle annettiin sairaalassa oksetusaineita hänen vastuksestaan huolimatta. Tapauksessa käsiteltiin muun muassa sitä, oliko Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa rikottu, jonka mukaan ”ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.” Tapauksessa oli myös kysymys siitä, loukattiinko epäillyn itsekriminointisuojaa, kun kyseisellä tavalla saatua huume pussia käytettiin ratkaisevana todisteena.

Ratkaisussa *Jalloh v. Saksa* (2006) EIT totesi, että oksetusaineen käyttäminen ei ollut välttämätöntä, vaan olisi voitu odottaa, että pussi tulee ulos elimistöstä luonnollista tietä. Tapauksessa neljä poliisia oli pitänyt epäiltyä kiinni, jonka jälkeen

letku oli laitettu pakolla nenän kautta vatsaa. EIT totesi, että siinä oli täytynyt aiheutua kipua, kärsimystä ja nöyryytystä. Koska näyttö olisi voitu saada myös lievemmillä keinoilla, ja henkilölle oli aiheutunut sekä fyysistä että henkistä kärsimystä, EIT totesi, että henkilöä oli kohdeltu epäinhimillisesti ja halventavasti ja EIS 3 artiklaa oli siten rikottu.

Itsekriminointisuojaan osalta EIT totesi tapauksessa Jalloh v. Saksa suuri jaosto (2006), että ”oikeus olla myötävaikuttamatta oman syyllisyyden selvittämiseen tarkoitti lähinnä sitä, että noudatettiin syytetyn tahtoa olla vaiti.” Se ei kuitenkaan koskenut sitä, että rikosasiassa käytettäisiin pakkokeinoilla saatua aineistoa, joka oli olemassa syytetyn tahdosta riippumatta. EIT kuitenkin totesi, että todiste oli saatu puuttumalla fyysiseen koskemattomuuteen eikä niinkään henkilön tahtoon. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin lisäsi, että kehoon kätkeytyt huumeet olivat aineistoa, jotka olivat olemassa syytetyn tahdosta riippumatta, mutta toisaalta todiste oli kuitenkin saatu rikkomalla henkilön tahto oksetusaineilla.

EIT myös totesi tapauksessa Jalloh v. Saksa (2006), että tilanteessa käytetty voima erosi normaaleista todisteiden hankkimiseen liittyvästä voimasta, kuten puhallus- tai virtsanäytteen ottamisesta, jossa henkilö joutuu sietämään vain vähäistä puuttumista fyysiseen koskemattomuuteen. EIT arvioi, että todisteella oli tapauksessa ratkaiseva merkitys tuomitsemiseen, ja vaikka syytetyllä oli mahdollisuus vastustaa todisteen käyttöä oikeudenkäynnissä, niin tuomioistuimilla ei ollut kuitenkaan harkintavaltaa todisteen käyttämisen suhteen, koska menetelmän käyttö oli kotimaisen lain mukainen. EIT totesi, että oikeutta olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen oli loukattu ja siten EIS 6 artiklan 1 kohtaa oli rikottu.

Kansallisessa laissa on muitakin sääntelyitä, joita vastaan ei voi vedota itsekriminointisuojaan. Poliisilla on pakkokeinolain 9 luvun 3 §:n mukaan oikeus ottaa henkilötuntomerkit rikoksesta epäilystä. Henkilötuntomerkkeihin katsotaan kuuluvan valokuva ja käden-, sormen- ja jalanjäljet sekä käsiala-, ääni- ja hajunäyte. Lisäksi poliisilla on oikeus poliisilain (872/2011) 2 luvun 1 §:n mukaan saada jokaiselta tieto nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta sekä

kansalaisuudesta ja paikasta, josta hänet voidaan tavoittaa. Henkilötietojen antamisesta kieltäytyminen on rangaistavaa rikoslain 16 luvun 4 §:n mukaan niskoitteluna poliisia vastaan.

Lisäksi sakkovilppiä käsittelevän rikoslain 16 luvun 6 §:n mukaan olennaisesti totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon antaminen viranomaisille tuloista, elatusvelvollisuudesta tai muusta maksukykyyn vaikuttavasta asiasta taloudellisen hyödyn saamiseksi on rangaistavaa. Viljanen (2014, 101) kertoo, että kyseinen pykälä itsessään ei ole vastoin itsekriminointisuoja, vaikka joskus niin on tulkittu. Hänen antamassaan esimerkissä kerrotaan, että mikäli henkilöä epäillään esimerkiksi rattijuopumuksesta, niin tulojen ja elatusvelvollisuuden kertominen ei tuo selvitystä eikä myötävaikuta sen rikoksen selvittämiseen. Sen sijaan, mikäli häntä epäillään sakkovilpistä eli väärin tietojen antamisesta, ei hän ole itsekriminointisuojan perusteella rangaistusuhan alainen eikä velvollinen ilmoittamaan kyseisiä tuloja.

Henkilö on myös esitutkintalain 6 luvun 1 §:n perusteella velvollinen saapumaan kutsusta esitutkintaan, mikäli hänen läsnäolonsa on tarpeen selvityksen saamiseksi rikoksesta tai on syytä olettaa, että häneltä saataisiin selvitystä. Esitutkintalain 7 luvun 1 §:n mukaan henkilön on itse oltava läsnä kuulustelussa. Louniala (2014, 7) kertoo, että itsekriminointisuoja ei siis vapauta epäiltyä velvollisuudesta saapua paikalle ja osallistua kuulusteluun, vaan vaikuttaa siihen, että hänen ei tarvitse todeta mitään tutkittavasta rikoksesta.

3.5 Itsekriminointisuoja vastuuvapausperusteena

Joissain tilanteissa itsekriminointisuoja on yhdistetty rikoslain (39/1889) 4 luvun vastuuvapausperusteisiin. Rankinen (2013, 216) kertoo vastuuvapausperusteiden tarkoittavan ”seikkoja, jotka perustelevat tekijän vapauttamisen muutoin uhkaavalta rikosvastuulta.” Hallituksen esityksessä (HE 44/2002 vp, 99) kerrotaan vastuuvapausperusteiden jakautuvan oikeuttamisperusteisiin, jotka poistavat oikeudenvastaisuuden sekä anteeksiantoperusteisiin, jotka kumoavat syyllisyyden.

Rankinen (2013, 218) toteaa, että oikeuttamisperusteen perusteella teko on oikeudenmukainen, eikä tekijälle voida tuomita rangaistusta tai menettämisseuraamusta kuten vahingonkorvausta. Rankisen mukaan anteeksiantoperuste poistaa vain rangaistuksen, mutta ei estä tekijän toteamisesta vahingonkorvausvelvolliseksi. Hallituksen esityksessä (HE 44/2002 vp, 99) todetaan, että oikeuttamisperusteen mukainen teko on oikeusjärjestyksen tavoitteiden mukainen ja jokaisen oikeus. Sen sijaan anteeksiantoperustetta sovellettaessa teko jää kuitenkin oikeusjärjestyksen vastaiseksi ja vaikka se katsotaan ymmärrettäväksi, niin se ei ole hyväksyttävää. Hallituksen esityksessä myös todetaan, että anteeksiantoperuste ei vaikuta osallisten vastuuseen (HE 44/2002 vp, 100).

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2010:41 käsiteltiin itsekriminointisuojaan vastuuvapausperusteena. Ratkaisu on herättänyt keskustelua myös oikeuskirjallisuudessa muun muassa siitä, mikä itsekriminointisuojaan sija olisi rikosoikeuden vastuuoopissa, joka käytännössä määrittelee sen, mitkä teot voidaan katsoa rikoksiksi. (Rankinen 2013, 215.) Tapauksessa KKO 2010:41 henkilö A vaati purettavaksi ratkaisua KKO 2009:27. Hänet oli tuomittu kätkemisrikoksesta muodossa, jota nykyisin kutsutaan rahanpesuksi. A:n kätkemisrikostuomio oli yhteydessä B:n syyksi luettuun törkeään velallisen petokseen, jonka tuomio purettiin tuomiolla KKO 2009:80. Syytteen mukaan A oli peittänyt ja häivyttänyt omaisuutta, jonka B oli velallisen petoksella konkurssissa salannut. Sen perusteella, että B ei ollut syyllistynyt rikokseen, A vaati, että tuomio tuli purkaa myös hänen osaltaan.

Ratkaisussa KKO 2010:41 korkein oikeus totesi, että itsekriminointisuojaan takia B:llä oli ollut oikeus pysyä passiivisena ja olla antamatta tietoja eikä B:ltä voitu silloin vaatia muunlaista käyttäytymistä. Korkeimman oikeuden mukaan B:tä suojannut vastuuvapausperuste vapautti vain tekijän rikosvastuusta, eikä ollut perusteltua, että A:n toimet omaisuuden kätkemiseksi olisivat oikeutettuja. Korkein oikeus totesi, että kätkemisrikoksesta voidaan tuomita, vaikka esirikoksen tekijää ei tuomittaisi rangaistukseen, eikä B:n tuomion purkamisesta seuraa, että A:han kohdistuva syyte tulisi hylätä. Koska hakemuksessa ei myöskään esitetty, että tuomio olisi perustunut ilmeisen väärän lain soveltamiseen, korkein oikeus totesi, että purkamiselle ei ollut perustetta. Tapauksessa itsekriminointisuojaan sovellettiin siis käytännössä anteeksiantoperusteena.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2010:41 esittelijäneuvos Ojalan ja eri mieltä olevien jäsenten oikeusneuvos Sipon, Raution ja Häyhän lausunnoista voisi tulkita, että he katsoisivat itsekriminointisuojan tapauksessa täyttävän oikeuttamisperusteen tuntomerkit. He toteavat, että itsekriminointisuoja ei laissa mainita oikeuttamis- tai anteeksiantoperusteena, eikä sitä voi suoraan rinnastaa vastuuvapausperusteisiin. He muistuttavat, että itsekriminointisuoja ei liity henkilön henkilökohtaisiin olosuhteisiin vaan kuuluu kaikille vastaavassa tilanteessa oleville. Heidän launnossaan todetaan, että ”oikeudenkäynti, jossa itsekriminointisuoja on rikottu, ei täytä oikeudenmukaiselle oikeudenkäynnille asetettuja vaatimuksia.” He huomauttavat, että kuten ratkaisussa KKO 2009:80 on todettu, B:llä oli oikeus menettelyynsä itsekriminointisuojan takia eikä hän ollut syyllistynyt velallisen petokseen. Heidän mukaansa B:n tuomion purkaminen ja syytteen hylkääminen osoittavat, että B ei tehnyt rikosta eikä A ole voinut siis syyllistyä B:n velallisen petoksella saadun omaisuuden kätkemiseen. Heidän mukaansa A:n tuomio kätkemisrikoksesta tulisi purkaa ja vapauttaa rangaistuksesta.

Olen samaa mieltä siitä, että itsekriminointisuoja ei ole suoraan rinnastettaessa vastuuvapausperusteisiin. Anteeksiantoperusteesta todetaan hallituksen esityksessä (HE 44/2002 vp, 99) seuraavasti: ”Teko on kyllä ymmärrettävä, mutta tämä ei merkitse, että se olisi hyväksyttävä, saati suositeltava.” Mielestäni itsekriminointisuoja on niin yleinen oikeus, että siihen vetoaminen tulisi olla aina hyväksyttävää. Eri asia sen sijaan on se, että onko teko suositeltava. Tapauksessa KKO 2009:80 kieltäytyminen omaisuuden ilmoittamisesta konkurssissa oli ristiriidassa konkurssilain (120/2004) kanssa, joten kieltäytymistä tilanteessa ei voida nähdä suositeltavana, koska tavoitteena kuitenkin on omaisuuden selvittäminen velkojen suorittamiseksi. Jos pitäisi tulkita itsekriminointisuoja oikeuttamis- tai anteeksiantoperusteena, tulkitseen sen tapauksessa olevan oikeuttamisperuste. Itsekriminointisuoja on epäillyn oikeussuoja eikä liity yksittäiseen henkilöön tai tämän olosuhteisiin. Muun muassa kyseisessä korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2009:80 todetaan, että henkilöllä oli oikeus toimia kyseisellä tavalla itsekriminointisuojaan vedoten. Mielestäni itsekriminointisuojaan sopii hallituksen esityksen (HE 44/2002 vp, 99) toteamus oikeuttamisperusteesta: ”Se on teko, johon jokaisella on oikeus.”

Frände (2011, 406) huomauttaa, että ratkaisussa KKO 2009:80 syytetty vapautettiin myös vahingonkorvauksista, mikä tukisi tulkintaa itsekriminointisuojusta oikeuttamisperusteena, mutta toteaa myös, että mikään ei estä, että ratkaisussa ei olisi katsottu anteeksiantoperusteen poistavan vahingonkorvausvastuun puhtaasta varallisuusvahingosta. Fränden mukaan itsekriminointisuoja voidaan anteeksianto- ja oikeuttamisperusteen lisäksi tulkita kahdella muulla vaihtoehdoilla tavalla. Hänen mukaansa yksi vaihtoehto itsekriminointisuojuille voisi olla, että tunnusmerkistön mukaisuus ei täyty, eli teko ei täytä kielletyn toiminnan tunnusmerkkejä (Tapani 2011, 584), jolloin itsekriminointisuojan voisi rinnastaa esimerkiksi lupaan myydä tupakkatuotteita.

Viimeisenä vaihtoehtona Frände (2011, 407) ehdottaa, että itsekriminointisuoja olisi rangaistuksen poissulkeva peruste, kuten esimerkiksi diplomaattinen immunitetti tai rikoksen vanhentuminen. Tapani (2011, 586) kertoo, että silloin kyseessä olisi rikoslain 5 luvun 7 §:ssä tarkoitettu erityinen henkilöön liittyvä olosuhde. Hänen mukaansa tätä tulkintaa tukee ratkaisussa KKO 2010:41 mainittu kohta, jonka mukaan ”kysymyksessä on ollut B:tä rangaistusseuraamuksilta suojannut vastuuvapausperuste, jonka oikeusvaikutukset rajoittuvat vain itse tekijään”. Fränden (2011, 408) mielestä itsekriminointisuojan tulkitsemiseen oikeuttamisperusteena ja tunnusmerkistön mukaisuuden poissulkevana perusteena on vahvimmat perusteet. Sen sijaan Tapani (2011, 591) päätyy siihen, että itsekriminointisuoja tulisi rinnastaa erityiseen henkilöön liittyvään rangaistavuuden poistavaan perusteeseen.

4 Itsekriminointisuojan soveltaminen rikosprosessin ulkopuolella

Vuorenpää (2011, 588–589) kertoo itsekriminointisuojan ulottumisen rikosprosessin ulkopuolelle edellytyksinä olevan samanaikaisuusvaatimus, yhteysvaati-

mus, relevanttiusvaatimus, pakon käyttö sekä niin sanotun palomuurin puuttuminen. Samanaikaisuusvaatimuksen perusteella rikosepäilyn ja kuulemisen muussa menettelyssä välillä on oltava riittävä ajallinen yhteys. Hän toteaa, että itsekriminointisuoja on voimassa vähintään siitä lähtien, kun henkilö on esitutkinassa epäiltynä.

Vuorenpään (2011, 588–589) mukaan yhteysvaatimus edellyttää, että muussa menettelyssä annetulla tiedolla on riittävä yhteys rikosprosessissa käsiteltävään asiaan. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2009:80 todetaan, että sitä miten läheisesti tiedot liittyvät epäilyn kohteena olevaan rikokseen, arvioidaan syytetyn näkökulmasta ja niiden tietojen perusteella, joita hänellä oli tietoja vaadittaessa. Relevanttiusvaatimus tarkoittaa sitä, miten oleellisia rikosprosessin ulkopuolella annetussa menettelyssä annetut tiedot ovat käsiteltävässä rikosasiassa (Vuorenpää 2011, 589). Korkein oikeus viittaa ratkaisussa KKO 2009:80 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön ja toteaa sen perusteella relevanttiusvaatimukselle olevan riittävää, että tietoja vaadittaessa ei ole voitu sulkea pois, että tiedot voisivat olla oleellisia rikosasiassa.

Vuorenpää (2011, 589–590) kertoo, että oleellista itsekriminointisuojuelle on pakon käyttö eli itsekriminointisuoja edellyttää, että kuulemista tehostetaan sanktiolla, jota esimerkiksi on tietojen antaminen painostusvankeuden tai sanktioidun totuusvelvollisuuden uhalla. Hänen mukaansa palomuurilla tarkoitetaan lainsäädännöllisiä oikeusturvatakeita siitä, että tietoja ei käytetä niitä antanutta vastaan ja mikäli näitä oikeusturvatakeita ei ole, voi itsekriminointisuoja ulottua rikosprosessin ulkopuolelle. Vuorenpää (2011, 590) määrittelee todisteiden hyödyntämiskiellon tehokkaaksi palomuuriksi, mutta toteaa ongelmaksi muodostuvan, että hyödyntämiskielto estää vain tietyn todisteen käytön oikeudenkäynnissä.

4.1 Palomuurisääntely ja vaitiolomalli

Kukkonen (2016, 35) kertoo, että ulosottomenettelyssä itsekriminointisuojuen turvaavaa menettelyä kutsutaan niin sanotuksi palomuurisääntelyksi. Velallisella on ulosottokaaren (705/2007) 3 luvun 52 §:n perusteella velvollisuus ilmoittaa tiedot

totuudenmukaisesti, kun ulosottomies kysyy sitä täytäntöönpanossa tarpeellisten tietojen saamiseksi. Kukkonen (2016, 35) toteaa, että velvollisuus ei ole riippuvainen siitä, onko esitutkinta vireillä vai ei.

Ulosottokaaren 3 luvun 73 §:ssä kerrotaan ulosottomiehen salassapitovelvollisuudesta. Velalliselta kysyttäessä 52 §:n 6–8 kohdassa tarkoitettua asiasta ulosottomies ei saa luovuttaa tietoja, jos vastauksesta ilmenee, että velallinen on voinut syyllistyä muussa kuin ulosottomenettelyssä tehtyyn rikokseen ja tietojen luovuttaminen saattaisi hänet syytteen vaaraan kyseisessä menettelyssä. Kohdian 6–8 tiedot voivat liittyä velallisen luovuttamaan omaisuuteen tai keinotekoisiiin varallisuusjärjestelyihin. Tietoja voidaan kuitenkin käyttää rikosprosessissa, kun ne saadaan muualta kuin rikoksesta epäillyltä. Ulosottomies voi itsekriminointisuojaan estämättä ilmoittaa velallisen ulosottomenettelyssä tekemästä ja havaitsemastaan tietojenantovelvollisuuden rikkomisesta. Sen sijaan, mikäli henkilö pakotetaan aktiivisilla teoilla paljastamaan maksukyvyttömyysmenettelyssä aiemmin tekemänsä rikos, josta esitutkinta on vireillä, itsekriminointisuoja saattaa tulla kysymykseen. (Kukkonen 2016, 34–35.)

Ulosottokaaren 3 luvun 91 §:ssä todetaan, että ulosottomies saa luovuttaa kyseisiä tietoja hakijalle eli velkojalle, mutta hakija ei saa käyttää tietoja velallisen syytteen saattamiseksi. Ulosottomiehen täytyy muistuttaa hakijaa kyseisestä rajoituksesta. Kukkonen (2016, 90) kertoo, että velkojat voivat siten käyttää tietoja takaisinsaantikanteen nostamiseen ja ulosottomies ulosmittauksessa sekä keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamisessa. Velkojien osalta säännös tuli voimaan vasta 1.3.2004 lailla (679/2003), joka ei siis ollut vielä voimassa käsiteltäessä tapausta *Marttinen v. Suomi* (2009), joka käsitteli korkeimman oikeuden ratkaisua KKO 2002:116.

Muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2014:82 palomuurisäännösten on katsottu turvaavan velallisen itsekriminointisuojaan riittävästi ja muodostavan tehokkaan takeen sille, että itsekriminointisuoja ei heikkene. Tapauksessa A oli velvoitettu täyttämään tietojenantovelvollisuutensa saapumalla ulosotto selvitykseen sakon uhalla. A vetosi ensin siihen, että täyttämällä tietojenantovelvollisuutensa hän saattaisi itsensä ja läheisensä syytteen vaaraan ja myöhemmin

siihen, että ulosottovelkojat olivat nostaneet rikossyytteen ja ulosotto selvityksessä esitetyt kysymykset liittyivät siihen. Ratkaisussa korkein oikeus totesi palomuurisäännökseen sekä täydentäviin säännöksiin ja käytäntöihin vedoten, ettei A:lla ollut perusteltua aihetta uskoa, että tietoja voitaisiin käyttää häntä tai hänen puolisoaan vastaan, eikä EIS 6 artiklan 1 kohtaa ollut rikottu, toisin kuin tapauksessa *Marttinen vs. Suomi* (2009), jossa lainsäädäntö ei estänyt velkojia käyttämästä tietoja syytteeseen.

Konkurssimenettelyssä konkurssilain 4 luvun 5 §:n mukaan velallisen on huolehdittava, että pesänhoitaja saa hallintaansa pesän omaisuuden, toimitilat ja pääsyn tietojärjestelmiin. Lisäksi velallisen on annettava tarpeelliset tiedot omaisuudesta ja konkurssisaatavista sekä muista tehtävän hoitamiseen tarpeellisista tiedoista. Itsekriminointisuoja kuitenkin turvataan 31.1.2013 voimaan tulleessa 4 luvun 5a §:ssä, jonka mukaan velallisen ollessa epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta, hän ei ole velvollinen antamaan pesänhoitajalle kyseisiä tietoja niistä seikoista, joihin epäily tai syyte perustuu. Kukkonen (2016, 35) kertoo kyseessä olevan niin sanottu vaitiolomalli.

Hallituksen esityksessä (HE 86/2012 vp, 19) todetaan, että itsekriminointisuojaan konkurssissa voi vedota vain tilanteissa, joissa velallinen on epäiltynä, tai esitutkinta tai myöhempi rikosprosessin vaihe on vireillä. Hallituksen esityksessä myös määritellään, että kieltäytyessään antamasta tietoja pesänhoitajalle velallisen on yksilöitävä rikosepäily ja sitä koskeva esitutkinta tai syyte. Hallituksen esityksen (HE 86/2012 vp, 13) mukaan velallisella ei ole oikeutta antaa vääriä tietoja. Velallisen vapaaehtoisesti pesänhoitajalle antamien tietojen on oltava totuudenmukaisia tai muuten hän syyllistyy velallisen rikokseen.

Hallituksen esityksen (HE 86/2012 vp, 13) mukaan, mikäli velallinen on epäiltynä rikoksesta, mutta ei ole siitä tietoinen, vaitiolomallia ei voida soveltaa, vaan hallituksen esityksen mukaan itsekriminointisuoja toteutettaisiin silloin jälkikäteen hyödyntämiskiellon avulla. Oleellista konkurssimenettelyssä on, että velallinen ei vapaudu tietojenanto- ja myötävaikuttamisvelvollisuudestaan, vaikka tietojen antaminen velallisen näkemyksen mukaan voisi johtaa esitutkintaan tai syytteeseen

(HE 86/2012 vp, 24). Teppola (2016, 26) toteaa, että hallituksen esityksessä itsekriminointisuoja on annettu konkurssimenettelyssä suppeampi sisältö kuin rikosprosessissa.

Teppolan (2016, 12) mukaan konkurssilakia koskevassa hallituksen esityksessä oleva vireilläolovaatimus on ristiriidassa EIT:n oikeuskäytännön kanssa, jonka mukaan itsekriminointisuojan saaminen on mahdollista myös tilanteissa, joissa rikosepäily ei ole vireillä. Hän huomauttaa, että ongelmallista on myös, jos velallinen veloitetaan antamaan niin yksilöityjä tietoja rikosepäilynsä tueksi, että saattaa siinä vaiheessa paljastaa jo jotain, joka voi vaikuttaa syyllisyyden arvioimiseen. Kukkosen (2016, 36–37) mukaan myös konkurssimenettelyn vaikeaselkaisuus voi vaarantaa velallisen mahdollisuutta käyttää vaitiolo-oikeuttaan, koska hänen voi olla vaikea arvioida, mitä tietoja hän on velvollinen antamaan. Kukkonen myös toteaa, että velallisella ei ole konkurssi- ja ulosottomenettelyssä oikeutta valehdella itsekriminointisuojan piiriin kuuluvasta asiasta, jos hänellä olisi mahdollisuus turvautua konkurssimenettelyssä vaitiolomalliin tai ulosottomenettelyssä palomuurisääntelyyn. Hänen mukaansa (2016, 90) palomuurisääntely on selvempää kuin vaitiolomalli muun muassa siksi, että se ei ole sidottuna rikosprosessin samanaikaisuuteen.

Myös korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2010:49 todettiin, että itsekriminointisuoja oikeuttaa velallisen konkurssi- tai ulosottomenettelyssä kieltäytymään antamasta tietoja, mikäli hän ei voi sulkea pois mahdollisuutta, että tietoja saatettaisiin käyttää myöhemmin häntä vastaan. Pentikäinen (2012, 247) kuitenkin huomauttaa, että korkein oikeus olisi voinut tulkita itsekriminointisuoja EIT:n oikeuskäytännön perusteella jo ennen tapausta *Marttinen v. Suomi* (2009), sillä suurin osa tapauksista, joilla EIT perusteli ratkaisua, oli jo olemassa vuoden 2002 annetun korkeimman oikeuden ratkaisun aikaan. Hän toteaa, että Suomessa noudatettiin EIT:n tulkinnan kanssa ristiriidassa olevaa tulkintaa melko pitkään, sillä EIT antoi Suomen tulkinnan kannalta oleellisia ratkaisuja jo 1990-luvun alussa.

4.2 Itsekriminointisuoja ja muut rikosprosessin ulkopuoliset menettelyt

Kukkonen (2016, 36) toteaa myös, että yksityishenkilön velkajärjestelyä ja yritys-saneerausta koskevassa maksukyvyttömyyslainsäädännössä ei ole mainintaa itsekriminointisuojusta, joten itsekriminointisuojan rikkoutuessa velallinen vapautuu rikosvastuusta henkilökohtaisen vastuuvapausperusteen perustella. Hänen (2016, 91) mukaansa ulosottokaaren palomuurisääntelyä tulisi harkita muihinkin maksukyvyttömyysmenettelyihin, sillä se turvaisi hänen mielestään parhaiten sekä itsekriminointisuojan että tehokkaan täytäntöönpanon.

Itsekriminointisuojan soveltamista virkamiesoikeudellisissa kysymyksissä käsiteltiin eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen sijaisen Jussi Pajujan ratkaisussa AOA 7.10.2008 dnro 1954/4/06. Tapauksessa kantelijana oli vanhempi konstaapeli A, jonka epäiltiin syyllistyneen vapaa-ajallaan toisen poliisimiehen B:n pahoinpitelyyn. Apulaispoliisipäällikkö oli tapahtuneesta tiedon saatuaan kutsunut A:n ja B:n antamaan kirjallisen selvityksen, kuuli kumpaakin myös suullisesti ja määräsi sen perusteella kirjattavaksi rikosilmoituksen. Hän ilmoitti A:lle, ettei tätä pidätetä virasta eikä kurinpitomenettelyä tässä vaiheessa aloiteta, mutta tämä siirretään tutkintatehtäviin.

Apulaisoikeusasiamies totesi ratkaisussa AOA 7.10.2008 dnro 1954/4/06, että tilanteessa syntyi ongelma siitä, että A:lla oli lähtökohtaisesti totuusvelvollisuus antaessaan tietoja esimiehelleen, jonka jälkeen hän oli muodollisesti joutunut epäillyn asemaan eikä hänellä ollut totuusvelvollisuutta esitutkinnassa. Apulaisoikeusasiamies totesi itsekriminointisuojan rajoittavan virkamiehen velvollisuuksia esimieheen nähden. Apulaispoliisipäällikkö oli antanut saamansa kirjalliset selvitykset kihlakunnansyyttäjälle, mutta niitä ei ollut käytetty oikeudenkäynnissä kantelijaa vastaan. Apulaispoliisipäällikköä oli ollut myös tarkoitus kuulla kantelijan esimiehenä haastehakemuksen perusteella. Apulaisoikeusasiamies totesi, että tapauksessa kirjallisen selvityksen käyttäminen olisi ollut itsekriminointisuojan näkökulmasta ongelmallista ja mikäli apulaispoliisipäällikköä olisi kuultu todistajana, itsekriminointisuoja olisi kierretty kielletyllä tavalla. Koska näin ei kuitenkaan ollut, apulaisoikeusasiamies pyysi kiinnittämään huomiota vastaisen varalle

ja muistutti, että esitutkinta ja virkamiesoikeudellinen käsittely on pidettävä erillään.

Viime vuosina mediassa keskustelua on herättänyt hieman aiemmasta oikeuskäytännöstä poikkeava korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2014:67, jossa henkilö A oli vaurioittanut toista autoa pysäköidessään ja jättänyt tieliikennelain (267/1981) 59 § 3 momentin vastaisesti ilmoittamatta asiasta kellekään. Korkein oikeus katsoi, että täyttämällä ilmoitusvelvollisuutensa A olisi saattanut itsensä syytteen vaaraan, eikä hän myöskään voinut poissulkea mahdollisuutta, että tietoja käytettäisiin myöhemmin häntä vastaan. Tieliikennelain 59 § 3 momentissa todetaan, että osallisen on ilmoitettava tapahtumasta vahinkoa kärsineelle tai poliisille. Korkein oikeus pohti ratkaisussa sitä, että A:n ei tarvinnut lain mukaan ilmoittaa poliisille, mutta totesi kuitenkin, että A ei voinut ilmoittaa asiasta nimettömästi, eikä voinut sulkea pois mahdollisuutta, että tiedot toimitetaan eteenpäin poliisille. Korkein oikeus totesi, että A oli laiminlyönyt tieliikennelain 59 §:n 3 momentin mukaisen velvollisuuden, mutta A:n oikeus olla ilmiantamatta itseään vapautti A:n rikosoikeudellisesta vastuusta, joten menettelyä ei voitu lukea hänen syykseen rikoksena. Korkeimman oikeuden kanta on siis, että auton kolhijan ei tarvitse siis ilmoittaa teosta, ellei kyseessä ole henkeä ja terveyttä uhkaava tapaus.

Korkein oikeus viittasi ratkaisussa KKO 2014:67 myös hallituksen esitykseen (HE 74/1979 vp, 15), jonka mukaan tieliikennelain 59 § 3 momentin tarkoituksena on turvata liikenneonnettomuuksien ja vastuukysymysten selvittäminen. Kukkosen (2016, 235) mielestä se tukee ajatusta siitä, että lainkohdan tarkoituksena ei ole rikosvastuun toteutuminen, vaan liikennevakuutusyhtiöiden välisten vastuukysymysten selvittäminen ja siten vakuutuskorvauksen varmistaminen. Kukkonen (2016, 235) toteaa, että vähäisisissä liikennevahingoissa syytteen vaaran ja rangaistusvastuun todennäköisyydet jäävät alhaiseksi esitutkinnan rajoittamissäännösten ja esitutkinnan tarpeettomuuden takia. Hänen mukaansa lainkohdasta voitaisi poistaa kokonaan vaihtoehtoinen velvollisuus poliisille ilmoittamisesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2011:46 käsiteltiin itsekriminointisuojaaja verotusmenettelyssä. Verotusmenettelyä koskevassa lainsäädännössä ei ole itsekriminointisuojaaja käsittelevää säännöstä, joten tapaus avaa mielestäni, milloin itsekriminointisuojaaja on mahdollista saada. Tapauksessa A:ta vastaan oli veropetosta koskeva esitutkinta ja samanaikaisesti Verohallinto oli tehnyt A:n yrityksessä verotarkastuksen. A oli verotarkastuksessa antanut vääriä tietoja ja aiheuttanut tai yrittänyt aiheuttaa yrityksen tuloveron määräämisen alhaiseksi. Korkein oikeus totesi, että verotarkastuksessa vaadituissa tiedoissa oli kysymys samoista asioista kuin samanaikaisessa esitutkinnassa. Korkein oikeus myös totesi, että tietoja oli vaadittu pakolla, koska tietojen antamisen uhkana oli veronkorotus ja veropetossäännöksen rangaistusuhka.

Ratkaisussa KKO 2011:46 korkein oikeus totesi, että veronkorotukset ovat tosiasialliselta luonteeltaan rangaistuksenomaisia. Korkein oikeus huomautti, että A ei ollut vedonnut oikeuteensa vaieta, ja, että häntä syytettiin väärrien tietojen antamisesta eikä tietojen salaamisesta. Korkein oikeus kuitenkin totesi, että väärrien tietojen antamista ei tule arvioida toisin kuin oikeutta vaieta tai jättää antamatta tietoja. Korkein oikeus totesi, että itsekriminointisuojaaja ulottuu tällaiseen menettelyyn, ja A:n väärrien tietojen antamista ei voida tapauksessa pitää rangaistavana, joten A ei ole syyllistynyt törkeään veropetokseen kyseisen syytekohtan osalta. Veronkorotusmenettely onkin myös EIT:n oikeuskäytännössä rinnastettu Euroopan ihmisoikeussopimuksen tarkoittamaan rikosasiaan (Kukkonen 2017, 75).

Myös korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2015:1 käsiteltiin itsekriminointisuojaaja verotusmenettelyssä, mutta siinä päädyttiin toisenlaiseen lopputulokseen. Ratkaisussa X Oy:n vastuuhenkilö A oli nostanut yhtiöstä varoja perusteettomien aliurakointilaskujen avulla. Hänet oli tuomittu törkeästä veropetoksesta hänen antettuaan vääriä tietoja yhtiön veroilmoituksissa veron määrään vaikuttavista asioista. Koska osa varoista oli jäänyt A:lle, hänet tuomittiin myös henkilökohtaisessa verotuksessa tekemästään veropetoksesta. A vetosi, että jos hän olisi henkilökohtaisessa verotuksessaan täyttänyt ilmoitusvelvollisuutensa, hän olisi joutunut myötävaikuttamaan X Oy:n verotuksessa tekemiensä rikosten selvittämistä.

Ratkaisussa KKO 2015:1 korkein oikeus totesi, että A ei ollut rikoksesta epäiltynä täyttäessään ilmoitusvelvollisuuttaan virheellisesti henkilökohtaisessa verotuksessaan. Korkein oikeus viittasi ratkaisuun KKO 2011:35, jossa todetaan, ettei ole perusteltua todeta sinänsä laillisesta liiketoiminnasta kertyneiden tulojen jäävän verovalvonnan ulkopuolelle vain sillä perusteella, että niiden hankintaan liittyy rikollista toimintaa. Korkein oikeus totesi, että ilmoitusvelvollisuuden täyttäminen säännönmukaisessa verotuksessa ei sisällä itsekriminointisuojan vaatimaa pakkoa ja, että säännönmukainen veroilmoitusvelvollisuus poikkeaa tapauksen KKO 2011:46 tilanteesta, jossa vaadittiin lisäselvitystä veronkorotuksen uhalla.

Korkein oikeus myös totesi ratkaisussa KKO 2015:1, että oikeiden tulotietojen ilmoittaminen ei voi yleensä tosiasiallisesti johtaa välittömään itsensä ilmiantamiseen, toisin kuin liikenerikkomusta käsittelevässä ratkaisussa KKO 2014:67. Korkein oikeus katsoi, että A ei joutunut myötävaikuttamaan syyllisyytensä selvittämiseen eikä hänellä ollut oikeutta jättää ilmoittamatta X Oy:stä saamiaan varoja. A syyllistyi törkeään veropetokseen. Ratkaisu erosi siis korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2011:46, koska pakon käyttö puuttui, joka on yksi jo aiemmin mainitsemistani itsekriminointisuojan rikosprosessin ulkopuolelle ulottumista koskevista edellytyksistä.

4.3 Ristiriidat itsekriminointisuojan ja muiden etujen välillä

Aiemmin mainitsemistani tapauksista KKO 2009:80 ja KKO 2010:49 ilmenee, että joissain tilanteissa itsekriminointisuojaletta annetaan suurempi painoarvo kuin velallisen tiedonantovelvollisuudelle. Samoin myös liikenerikkomusta käsittelevässä tapauksessa KKO 2014:67 voitiin toimia käytännössä tieliikennelain vastaisesti itsekriminointisuojaan vedoten.

Kyseisen liikenerikkomusta käsittelevän korkeimman oikeuden ratkaisun jälkeen aihetta käsiteltiin paljon joukkotiedotusvälineissä. Muun muassa poliisi-kananedustaja Kari Tolvanen (Verkkouutiset, 2014) totesi, että ”itsekriminointisuoja on nyt mennyt överiksi.” Hänen mielestään kehitys on hyvä tiettyyn pisteeseen asti, mutta tässä ei ole järkeä, koska se on viety liian pitkälle. Hän totesi myös:

”Mennään tämmöiseen järjen vastaiseen toimintaan. Rehellisyys katoaa ja tulee moraalikatoa.” Itse olen samaa mieltä siitä, että se mikä on ennen nähty jokaisen velvollisuutena ja moraalisesti oikeana, tässä tapauksessa kolhimisesta ilmoittaminen, katoaa nyt sen varjolla, että jotain toista oikeutta parannetaan. Se on mielestäni, kuten Tolvanenkin sanoi, järjen vastaista.

Kuten aiemmin on ilmennyt, ensimmäinen edellytys itsekriminointisuojaan ulottumiseen rikosprosessin ulkopuolelle on samanaikaisuusvaatimus. Kukkosen (2016, 235) mukaan liikenne rikkomusta käsittelevän ratkaisun KKO 2014:67 perustelut tukevat kuitenkin tulkintaa siitä, että samanaikaisuusvaatimukselta ei edellytetä muuta kuin, että ”ilmoitusvelvollisuuden täyttäminen aiheuttaisi ilmoitusvelvolliselle varteen otettavan välittömän vaaran oman edeltävän rikoksensa selvittämisestä”. Mielestäni kyseinen ratkaisu oli muusta oikeuskäytännöstä poikkeava ja hieman yllättävä. Myös Kukkonen (2016, 235) toteaa, että perustelut vaikuttavat tulkinnanvaraisilta.

Mielestäni tapaus KKO 2014:67 myös antaa itsekriminointisuojuille laajemman soveltamisalan kuin mitä EIT:n oikeuskäytännöstä voisi tulkita. Muun muassa tapauksessa Weh vastaan Itävalta (2004), EIT totesi, että ajoneuvon kuljettajan henkilöllisyyden ilmoittaminen ei loukkaa itsekriminointisuoja. Silloinkaan valittajaa ei epäilty rikoksesta. Vaikka olenkin samaa mieltä kuin Weh-tapauksen vähemmistö siitä, että tapaukseen olisi pitänyt ulottua itsekriminointisuoja, niin ajattelen silti, että tapauksen KKO 2014:67 ratkaisu ei perustu EIT:n oikeuskäytäntöön liikennetapauksista. Tässä tapauksessahan kuljettaja ilmoitusvelvollisuutensa täyttämällä kertoo ajoneuvon kuljettajan tiedot, samoin kuten tapauksessa Weh v. Itävalta.

Weh-tapauksen (2004) vähemmistön mielipiteiden kanssa tämä tapaus kuitenkin vaikuttaa olevan saman suuntainen. Positiivista ratkaisussa KKO 2014:67 on myös seuraava kommentti: ”Myöskään se seikka, että kysymyksessä olevan kaltaisesta liikenne rikkomuksesta yleensä tuomitaan hyvin lievä rangaistus, ei ole peruste syrjäyttää itsekriminointisuoja.” Kyseinen perustelu on mielestäni hyvin linjassa EIT:n muun oikeuskäytännön kanssa, liikennetapaukset pois lukien. Ylei-

sen edun ei tule syrjäyttää itsekriminointisuoja ja itsekriminointisuoja tulee soveltaa kaikkiin rikoksiin ilman erottelua yksinkertaisiin ja monimutkaisiin tapauksiin. Toki on mielestäni sinänsä hyvä, että EIT ei ole laajentanut itsekriminointisuoja liian laajalle, sillä tällaisia tapauksia saattaisi silloin ilmaantua enemmänkin.

Ratkaisun KKO 2014:67 jälkeen useat ihmiset kieltäytyivät liikennevalvonnan yhteydessä poliisin suorittamasta puhalluskokeesta vedoten itsekriminointisuojaan ja kyseiseen ratkaisuun, vaikka tapaus käsitteli ilmoitusvelvollisuutta, eikä sillä siten ole merkitystä arvioitaessa puhalluskokeesta kieltäytymistä. Kuten aiemmin olen maininnut, puhalluskoe kuuluu pakkokeinolain mukaisiin pakkokeinoihin, jotka henkilö joutuu passiivisesti sietämään eikä voi vedota itsekriminointisuojaan. Launiala (2013, 24) toteaa, että puhallutuksen vaatiminen ajoneuvon kuljettajalta ei vaadi konkreettista rikosepäilyä henkilöä kohtaan ja mahdollinen veren ja hengitysilman sisältämä alkoholipitoisuus on olemassa henkilön tahdosta riippumatta. Hän huomauttaa, että pakkokeinolain 9 luvun 2 §:n mukaan puhallutuksesta kieltäytyneelle voidaan suorittaa henkilökatsastus, joka yleisimmin on Launialan mukaan verikoe, virtsakoe tai tarkkuusalkometriin puhaltaminen.

Puhalluskokeesta kieltäytymistilanne on täysin erilainen kuin liikennesankorikoksen ilmoittamisessa, jossa tehoste on rangaistusuhka, eli mahdollinen itsensä epäilyn alaiseksi saattaminen, toisin kuin puhalluskokeesta kieltäytyessä, jossa todisteet voidaan hankkia pakkokeinoin. Ihmisten kieltäytyessä puhalluskokeesta ei ongelmana ole itsekriminointisuoja, vaan ongelmallista on, että poliisien käyttämä aika muuhun turvallisuuteen ja järjestyksen ylläpitoon vähenee ihmisten kieltäytyessä puhalluskokeesta. (Tapani 2014.)

Kansanedustaja Pauli Kiuru (Kaleva, 2014) kommentoi puhalluskokeesta kieltäytymistä seuraavasti: "tässä menevät ihmisten oikeudet ja suojat vähän liian pitkälle." Hänen mielestään pilliin puhaltaminen ei loukkaa kovinkaan vakavasti kenenkään intymiteettiä ja kaikkien pitäisi sitoutua siihen noustessaan auton rattiin. Kiurun sekä Kari Tolvasen ja Kalle Jokisen jättämässä kirjallisessa kysymyksessä (KK 801/2014 vp) käsitellään pitäisikö puhaltamisesta kieltäytyminen määrätä rangaistavaksi, jotta muun muassa virkavallan liikennevalvontaan käyttämä

aika ei vähenisi kieltäytymisestä johtuvien jatkotoimenpiteiden takia. Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson vastasi kysymykseen ja totesi, että kun poliisi kertoo puhalluksesta kieltäytymisen seuraukset, voidaan olettaa, että henkilö, jolla ei ole veressä alkoholia, ei lähtökohtaisesti kieltäydy puhallutuksesta, koska hänelle itselleenkin aiheutuisi siitä ylimääräistä vaivaa ja haittaa. Muun muassa siksi hän totesi, että oikeusministeriö ei usko lainmuutokselle olevan kyseisellä hetkellä tarvetta. Näen ongelmana sen, että useat ihmiset saattavat kieltäytyä puhalluskokeesta ehkä jopa perusteettomasti, aiheuttaakseen ylimääräistä työtä tai ”vain koska he haluavat”.

Pasi Viherahon 14.10.2014, eli vajaa kolme viikkoa ratkaisun KKO 2014:67 jälkeen, julkaisemassa YouTube-videossa Viheraho on kuvannut itseään poliisiin puhallusratsiassa, jossa hän ilmoittaa kieltäytyvän puhaltamasta vedoten korkeimman oikeuden ratkaisuun. Poliisin tiedustellessa kyseistä korkeimman oikeuden ratkaisua Viheraho kertoo vetoavansa siihen ratkaisuun, jossa autoilija oli pysäytetty ratsiassa ja tämä oli kieltäytynyt puhaltamasta. Hänen mukaansa kieltäytyjällä oli siihen oikeus ja poliisilla on oikeus viedä kieltäytyjä tarkkuusalkometriin. Tästä jo huomaa, että ainakaan hänellä, ja mahdollisesta monella muullakin kansalaisella ei ole täyttä tietoa itsekriminointisuojaan soveltamisesta, eikä tosiasioita välttämättä edes selvitetä.

Videolla Viheraho myös myöntää olevansa yhteiskuntavastainen, mikä tukee tulokintaani siitä, että ihmiset saattavat kieltäytyä vain koska haluavat vastustaa. Videolla poliisi toteaa, että Viheraho ei vaikuta humalaiselta ja tarkistaa vain auton kunnon. Viheraho puhuu videolla todella paljon, kuten esimerkiksi, että hän on menossa vain parin sadan metrin päähän. Videosta on mahdoton arvioida, mikä vaikutti poliisin päätökseen päästää Viheraho lähtemään ilman puhalluskoetta tai henkilökatsastusta, mutta toivon, että Viherahon kertomus ei vaikuttanut siihen, koska silloin kellä tahansa tarpeeksi hyvä puhujalla ja näyttelijällä olisi mahdollisuus puhua itsensä pois tilanteesta, vaikka olisikin alkoholin vaikutuksen alaisena. Kyseistä videota on katsottu YouTubessa yli 300 000 kertaa, ja videon kommentteista voi onneksi päätellä, että kuitenkin suuri osa ihmisistä näyttää ymmärtävän, että puhalluskokeesta ei voi kieltäytyä vetoamalla kyseiseen aiemmin mainittuun korkeimman oikeuden ratkaisuun, sillä se koskee täysin eri tilannetta.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1999:65 todetaan, että puhallutuksesta kieltäytyminen ei ole rikoslain 16 luvun 3 §:n haitantekoa virkamiehelle. Ratkaisun mukaan virkamiehen antaman käskyn noudattamatta jättäminen ei täytä kyseisen rikoksen tunnusmerkkejä sellaisenaan. Tapauksessa ei kuitenkaan pohdita, voisiko se täyttää jonkun muun rikosnimikkeen tuntomerkit. Launiala (2014, 2) pohtii, voiko ajoneuvon kuljettaja kieltäytyä puhalluskokeesta vetoamalla itsekriminointisuojaan ja jos hän ei ole oikeutettu kieltäytymään, voiko häntä rangaista siitä.

Rikoslain mukainen niskoittelu poliisia vastaan on poliisimiehen tehtävän suorittamiseksi toimivaltansa rajoissa antaman käskyn noudattamatta jättämistä (RL 16:6 §). Sen perusteella voisi ajatella, että puhalluskokeesta kieltäytyminen voisi olla rangaistavaa niskoitteluna. Launiala (2014, 10) tulkitsee kyseistä kohtaa samalla tavalla. Hänen mukaansa perustelu siitä, että koska kieltäytymistä ei ole määritelty lainvastaiseksi, niin se ei voi olla niskoitteluna rangaistavaa, on kehäinen ja irtonainen lain sanamuodosta. Hänen mukaansa on myös väärin päätellä, että henkilö vapautuisi rangaistusvastuusta sillä perusteella, että puhalluskokeesta kieltäytyjän voi viedä henkilökatsastukseen.

Launiala (2014, 10) antaa omastakin mielestään absurdin, mutta tilanteeseen sopivan esimerkin siitä, jos muissakin tilanteissa asiaa tulkittaisiin samoin. Silloin esimerkiksi poliisin kulkuneuvon pysäyttämiseksi annetun merkin noudattamatta jättämisestä ei voitaisi rangaista, koska poliisi voi tarvittaessa suorittaa pakko-pysäytyksen käyttämällä piikkimattoa. Launiala katsoo, että ratkaisua tulisi etsiä uudelta taholta. Hänen mukaansa käytännön liikennevalvontatyössä annettu rangaistusmääräys ja sen käsittely syyttäjällä ja tuomioistuimessa toisi selvän vastauksen puhalluttamisen ja itsekriminointisuojan tulkintaan. Itse katson myös, että tilanteeseen tarvittaisiin jonkinlainen lainsäätäjän kannanotto tai ennakkopäätös tuomioistuimelta.

Frände (2011, 404) pohtii muodostaako pelkkä sanktion uhka itsekriminointisuojan loukkauksen. Esimerkiksi tapausta *Marttinen v. Suomi* (2009) edeltävässä

korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2002:116 Marttinen oli tuomittu uhkasakoon. Frände toteaa, että mikäli Marttista olisi vain uhattu uhkasakolla, niin se ei sellaisenaan olisi riittänyt itsekriminointisuojaan loukkaukseksi. Frände huomauttaa, että mikäli henkilöä olisi vain uhattu sakolla ja hän taipuisi ja kertoisi totuuden, lausumia olisi voitu käyttää hyväksi, koska sanktioita ei olisi tuomittu. Frände ei kuitenkaan ole täysin varma, voisiko EIT:n oikeuskäytännön perusteella johtaa kielto lausumien käyttämisestä. Mielestäni tilanne on ongelmallinen, sillä tunnollinen ihminen, jota uhataan uhkasakolla ja, joka pelkää mahdollisia seuraamuksia, saattaa kertoa tiedot, jolloin mielestäni henkilöä painostetaan vetoamalla hänen tunnollisuuden tunteeseensa.

5 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, milloin itsekriminointisuojaan voidaan vedota ja aiheutuuko siitä ristiriitoja. Itsekriminointisuojaan soveltamisala on laaja, mutta kaikkialla sitä ei voi soveltaa. Sen ydinsisältöön kuuluu oikeus vaieta ja olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen. Itsekriminointisuoja määräytyy pitkälti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella ja sen on katsottu kuuluvan oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Itsekriminointisuojaan katsotaan suojelevan epäiltyä ja syytettyä viranomaisten epäasiallista pakottamista vastaan sekä turvaavan syytetyn oikeusturvaa. Epäasiallisiin pakottamisiin voidaan katsoa kuuluvan oikeudelliset sanktiot, kuten uhkasakko tai vankeus. Sopimatonta pakottamista on katsottu pääsääntöisesti olevan myös vilpillä, harhauttamalla tai voimaa käyttämällä tietojen hankkiminen sekä lain vaatimus siitä, että syytetyn tulisi antaa näyttöä asiassaan.

Itsekriminointisuojaan katsotaan alkavan viimeistään, kun henkilö tietää olevansa epäiltynä tai silloin kun henkilöön on kohdistettu viranomaistoimenpiteitä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella itsekriminointisuojaan edellytyksenä on, että henkilöön on kohdistunut ”criminal charge” EIS 6 artiklan 1 kohdan mukaisessa autonomisessa merkityksessä. EIT on katsonut, että

”criminal charge” edellytys voi tietyin edellytyksin täytyä jo ennen kuin henkilö on epäilty. Edellytys voi täytyä, kun henkilön tilanteeseen on merkittävästi vaikutettu, kertomusten ja mahdollisen rikosprosessin välillä on riittävä konkreettinen yhteys ja riski mahdollisesta syytteen joutumisesta ei ole hypoteettinen ja kaukainen.

Itse katson oikeudenkäymiskaassa annetun kieltäytymisoikeuden perusteella itsekriminointisuojan kuuluvan jokaiselle. Kyseisen kohdasta ilmenee, että jokaisella on oikeus kieltäytyä todistamasta itseään tai läheistään vastaan. Kohdassa sanotaan ”siltä osin kuin todistaminen — — saattaisi syytteen vaaraan.” Se mielestäni kuvaa sitä, että tarkoituksena on suojata, että epäilyä ei edes kohdistettaisi häneen. Mielestäni itsekriminointisuojaan oleellista on, että kenenkään ei tarvitse antaa itsekriminointisuojaan kuuluvia tietoja, miltä kyseinen kohta suojelee. Itsekriminointisuojaan kuuluu myös editiovelvollisuudesta vapauttaminen, eli epäillyllä ja syyteillä ei ole velvollisuutta luovuttaa todisteeksi esinettä tai asiakirjaa, joka voisi tukea hänen syyllisyyttään.

Itsekriminointisuojan ulkopuolelle jää kuitenkin muun muassa velvollisuus passiivisesti sietää pakkokeinoja. Niitä vastaan ei voi vedota itsekriminointisuojaan. Pakkokeinot koskevat todistetta, joka on olemassa henkilön tahdosta riippumatta, kuten puhalluskoe sekä veri- ja virtsanäyte. Todisteita ei saa kuitenkaan hankkia kiduttamalla, epäinhimillisesti tai halventavasti kohtelemalla. Lähtökohtaisesti lain vastaisesti hankittua todistetta ei saa hyödyntää, mutta se on mahdollista, jos menettely kokonaisuudessaan täyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusteet. Pakkokeinojen käyttö vaatii yleensä rikoksen tai epäilyn rikoksesta, mistä poikkeuksena kuitenkin on poliisin suorittama puhalluskoe.

Itsekriminointisuoja ei myöskään ole absoluuttinen eli ehdoton oikeus, vaan siitä voidaan poiketa ja epäillyn ja syytetyn vaikenemisesta voidaan tehdä epäedullisiakin päätelmiä tietyssä määrin, jos tilanne selvästi vaatii selitystä. Tuomio ei kuitenkaan saa kokonaan tai pääosin perustua syytetyn vaikenemiseen. Itsekriminointisuojan sijoittamisesta vastuuvapausperusteisiin ja sen asemasta rikosoikeuden vastuuopissa on vielä monitulkintaisuutta. Itse katsoin itsekriminointisuojan olevan lähimpänä oikeuttamisperustetta, mutta ymmärrän perustelut myös

siitä, miksi sen on katsottu joissain tapauksissa rinnastuvan anteeksiantoperusteeseen. Osallisten vastuun kannalta on ymmärrettävää tulkita itsekriminointisuoja anteeksiantoperusteena, etteivät osallisen rikolliset toimet olisi suoraan oikeutettuja tekijän itsekriminointisuojan perusteella. Kätkemisrikosta käsittelevässä ratkaisussa KKO 2010:41 korkeimman oikeuden enemmistön lausunnoista voisi päätellä heidän tulkinneen itsekriminointisuoja tilanteessa anteeksiantoperusteena.

Tulkintaa itsekriminointisuojan rinnastamisesta oikeuttamisperusteeseen tukevat muutamat korkeimman oikeuden ratkaisut, kuten velallisen petosta käsittelevä ratkaisu KKO 2009:80 ja veronkorotusta koskeva ratkaisu KKO 2011:46. Ratkaisujen mukaan henkilöllä oli oikeus toimia kyseisellä tavalla, mitä tukivat toteamukset siitä, että henkilö ei ole syylistynyt rikokseen sekä toisessa tapauksessa vahingonkorvausvelvollisuudesta vapauttaminen. Näistä kolmesta ratkaisusta voisi tulkita, että korkeimman oikeuden tulkinta itsekriminointisuojan sijoittumisesta vastuuvapausperusteisiin on vaihtelevaa. Ensin vaikuttaisi, että he ovat tulkinneet sitä oikeuttamisperusteena, sitten anteeksiantoperusteena, jonka jälkeen taas oikeuttamisperusteena.

Frände (2011, 408) ilmaisee, että olisi ratkaisussa KKO 2010:41 halunnut nähdä KKO:n selvästi ilmaisevan, että A oli menetellyt hyväksyttämättömällä tavalla. Itse olisin ollut myös kiinnostunut näkemään, että ratkaisussa olisi avattu perusteluja tarkemmin, koska niistä ei ilmennyt mitään selvää mielipidettä siitä, mihin päätös rikosoikeudellisesti perustui. Rankisen (2013, 223–224) mielestä ratkaisujen perustelujen taustalta löytyy korkeimman oikeuden epätietoisuus asiaa kohtaa. Hänen mielestään vaikuttaisi siltä, että korkein oikeus ei ole halunnut ottaa kantaa itsekriminointisuojan tulkintaan rikosoikeuden vastuupissa. Hän toteaa, että on muistettava, että itsekriminointisuoja muotoutuu koko ajan varsinkin EIT:n oikeuskäytännön perusteella. Rankisen mukaan itsekriminointisuojan sija vastuupissa tuskin tulee selvenemään ihan heti, koska muun muassa rikoslaisissa käsitettä ei tunneta ainakaan varsinaisessa sanamuodossaan eikä oikeuskäytännöstä voida saada suoria vastauksia.

Ristiriitoja ilmeni myös itsekriminointisuojan merkityksestä ulosotto- ja konkurssimenettelyssä, vaikka suurimmat ongelmat on korjattukin palomuurisääntelyllä ja vaitiolomallilla sekä itsekriminointisuoja koskevilla säädöksillä. Palomuurisääntelyllä tarkoitetaan ulosottomenettelyn säännöksiä siitä, että velallisen on kerrottava totuudenmukaisesti tarpeelliset tiedot, mutta ulosottomies ei saa luovuttaa niitä, jos niistä ilmenee, että velallinen on syylistynyt rikokseen tai tiedot saattaisivat tämän syytteen vaaraan. Vaitiolomalli liittyy konkurssimenettelyyn. Velallisen ollessa epäiltynä tai syytettynä, hänellä on oikeus kieltäytyä antamasta tietoja, johon epäily tai syyte perustuu. Vaitiolomallin ongelmia kuitenkin on sen epäselvyys ja se, että velallisen on yksilöitävä, miltä osin hän käyttää vaitiolo-oikeuttaan, jolloin hän saattaa vahingossa paljastaa liikaa. Vaitiolomallissa itsekriminointisuojuille konkurssimenettelyssä on annettu kapeampi soveltamisala kuin rikosprosessissa. Vaitiolomalli on myös osittain ristiriidassa EIT:n itsekriminointisuojusta annetun oikeuskäytännön kanssa. Vaitiolomallin vaatimuksena on esitutkinnan vireilläolo, toisin kuin EIT:n oikeuskäytännön mukaan itsekriminointisuoja voidaan saada tietyin edellytyksin jo ennen esitutkintaa.

Uudet todistelua koskevat oikeudenkäymiskaaren sääntelyt ovat tuoneet hieman selvyttä muun muassa todisteiden hyödyntämiskieltoihin, jonka on katsottu olevan tehokas keino itsekriminointisuojan loukkausten estämiseksi. Lisäksi esitutkintalakiin lisätty säännös oikeudesta olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen mahdollistaa kansalaisten tiedon saannin paremmin. Oikeus avustajaan on itsekriminointisuojan kannalta oleellinen, sillä se antaa epäillylle ja syytetyille mahdollisuuden pysyä passiivisena. Avustaja myös huolehtii, että syytetty ei anna itsekriminointisuojan lausumia vastoin tahtoaan ja ymmärtää oikeutensa. Siksi myös avustajan luopumista koskevien sääntelyjen lisäys esitutkintalakiin oli mielestäni perusteltua ja tarpeellista myös itsekriminointisuojan kannalta. Uudet sääntelyt varmistavat, että epäilty ymmärtää, mistä oikeudesta luopuu. Sääntelyt ovat todennäköisesti selkeyttäneet myös poliisien työtä.

Ongelmallisia kohtia on kuitenkin vielä olemassa, joita mielestäni ovat muun muassa itsekriminointisuojan epäselvyys ja lainsäädännölliset puutteet esimerkiksi puhalluskokeesta kieltäytymiseen liittyen. Mielestäni itsekriminointisuojan ja mui-

den etujen välisiä ristiriitoja on saatu kuitenkin hyvin selvennettyä. Oleellista kuitenkin on, kuten useasti tutkimuksen aikana on ilmennyt, että yleinen etu ei oikeuta itsekriminointisuojaan loukkausta. Mielestäni itsekriminointisuoja on hankalasti ymmärrettävissä suurelle osalle ihmisistä, kuten ilmenee ihmisten innosta kieltäytyä puhalluskokeesta, vaikka sillä ei ole mitään yhteyttä korkeimman oikeuden liikenne rikkomusta käsittelevän ratkaisun kanssa. Käytän ilmaisua ”into kieltäytyä”, sillä mediasta minulle on muodostunut mielikuva siitä, että kun ihmisten tietoon tuodaan oikeus, joka oikeuttaa heidät toimimaan täysin eri tavalla kuin aiemmin, on jopa ymmärrettävää, että sitä halutaan testata myös muissa tilanteissa. Täytyyhän selvittää, voiko järjen vastaisesti, mutta siltikin laillisesti toimia. Tilanteeseen täytyisi mielestäni antaa selkeät oikeusohjeet.

Konkurssilain sekä takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 24 §:n muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 86/2012 vp, 9) todetaan, että itsekriminointisuojaan ulottuvuus ei ole selvä. Hallituksen esityksessä kerrotaan, että koska useassa oikeusjärjestelmämme menettelyssä veloitetaan antamaan tietoja viranomaisille, on oltava selkeästi pääteltävissä, milloin tietojen antamiseen veloitettu voi kieltäytyä antamasta niitä. Hallituksen esityksessä todetaan: ”Ei ole tarkoituksenmukaista, että oikeustila näinkin keskeisessä kysymyksessä on vakiintumaton. Se heikentää asianosaisten oikeusturvaa.” Vaikka kyseinen hallituksen esitys on vuodelta 2012, en usko asian selkeytyneen täysin ihmisille kuluneen viiden vuoden aikana.

Ervon (2012, 13) mukaan viime vuosikymmeninä kehitys on lähtenyt kahteen suuntaan. Yleisesti ollaan valmiita ottamaan käyttöön kovempia keinoja rikollisuuden torjumiseksi ja rikosvastuun toteutumiseksi, mutta konkreettisesti, yksittäisissä oikeudenkäynneissä ollaan valmiita hyväksymään jonkinlainen siirtyminen yhteisölliseen ja yksilölliseen lainkäyttöön. Hänen mukaansa saatetaan mennä niin pitkälle, että hyväksytään totuuden vastaisia ratkaisuja tietoisesti muiden hyötyjen, kuten tehokkuuden, valtionsäästöjen ja konfliktinratkaisun, saavuttamiseksi. Mielestäni tilanne on ongelmallinen, sillä ajattelen, että itsekriminointisuoja on tärkeää sen kuuluminen kaikille yhtenäisesti ilman, että yleinen etu oikeuttaisi loukkaamaan sitä. Toivon, että tulevaisuudessa ei liiaksi keskitytä te-

hokkuuteen ja muiden hyötyjen toteuttamiseen, vaan pidetään koko ajan mielessä, että itsekriminointisuoja loukkaamalla ei toteuteta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusteita, joka kuitenkin on yksi oikeusvaltion kulmakivistä.

Opinnäytetyöni pohjautui pitkälti virallislähteisiin kuten lakiin ja oikeuskäytäntöön, ja pyrin koko työn ajan käyttämään lähteitä monipuolisesti, jotta tutkimuksesta tulisi mahdollisimman luotettava. Käsittelin aihetta lain, oikeuskäytännön, lain esitöiden ja oikeuskirjallisuuden avulla. Oikeuskirjallisuutta koskevat lähteet olivat pääosin peräisin asiaan perehtyneiden henkilöiden kirjoittamista artikkeleista ja kirjoista. Käsittelin tutkimuksessani myös muutamia sekundäärilähteitä, kuten pro gradu -tutkielmia, mutta niissäkin lähteiden käyttö oli monipuolista ja virallislähteisiin perustuvaa, joten uskon niiden olleen tutkimukseni kannalta luotettavia.

Vaikka itsekriminointisuojaan on kiinnitetty enemmän huomioita viime vuosina ja se on ainakin osittain tuotu ihmisten tietoisuuteen, ristiriitoja on silti paljon. Lopujen lopuksi katson, että suurin itsekriminointisuojaan liittyvä ongelma on, että Suomessa kansalaiset eivät tiedä sen soveltamisalasta tarpeeksi. Siksi ajattelen, että tätä opinnäytetyötä voisi hyödyntää esimerkiksi tietoperustana itsekriminointisuojan soveltamista koskevissa ohjeissa. Mielestäni tämä tutkimus on hyvä lisä itsekriminointisuoja koskevaan kirjallisuuteen, koska itsekriminointisuoja ei ole täysin selvästi laissa ilmaistu. Aihe on todella laaja, ja kaikkia näkökulmia tässä tutkimuksessa ei tullut käsiteltyä. Aihetta voisi tutkia lisää esimerkiksi tarkastelemalla itsekriminointisuojan ja plea bargaining eli syyteneuvottelun välistä suhdetta. Plea bargaining tarkoittaa epäillyn tai syytetyn sekä syyttäjän välisiä neuvotteluja, jonka avulla syytetty voi saada vastineena teon tunnustamisesta lievennystä rangaistukseen tai syytteen rajaamista edukseen (Ridha 2014, 8).

Lähteet

- Allen v. Yhdistynyt kuningaskunta, 10.9.2002.
AOA 7.10.2008 dnro 1954/4/06.
- Eduskunta. 2017. Euroopan neuvoston sopimukset. <https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kv-jarjestot/euroopanneuvosto/Sivut/Euroopan-neuvoston-sopimukset.aspx>. 26.10.2017.
- Ervo, L. 2005. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti. Alma Talent Oy. <https://verkkokirjahylly.almatalent.fi/teos/GAJBHXCTCF#kohta:ii>. 7.11.2017.
- Ervo, L. 2012. Tie totuuteen. Teoksessa Hyttinen, T., Jokea, A., Tapani, J. & Vuorenpää, M. (toim.). Rikoksesta rangaistukseen. Juhlajulkaisu Pekka Viljanen 1952 – 26/8 – 2012. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta. <https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/artikkelit/11671.pdf>. 26.10.2017.
- Esitutkintalaki 805/2011.
- Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999.
- Frände, D. 2011. KKO 2010:41 ja sen arviointi laajemmassa kontekstissa. Lakimies 2/2011, 402–423. <https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/lakimies/7731.pdf>. 20.10.2017.
- Funke v. Ranska, 25.2.1993.
- HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
- HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 86/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi konkurssilain sekä takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 24 §:n muuttamisesta.
- HE 46/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 99/2016 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Heaney and McGuinness v. Irlanti, 21.12.2000.
- Helminen, K., Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M. & Viitanen M. 2012. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki: Talentum.
- Hietala, H. 2013. Itsekriminointisuoja ja rikoksesta epäillyn oikeusturva – itsekriminointisuojan asema oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin osatekijänä ihmis- ja perusoikeuksien valossa. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38180/ProGradu_Hietala_itsekriminointisuoja%20_final.pdf?sequence=2. 15.3.2017.
- Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum.
- Ihmisoikeudet.net. 2017. Euroopan ihmisoikeussopimus. <http://www.ihmisoikeudet.net/opi-ihmisoikeuksista/ihmisoikeusjarjestelma/alueelliset-ihmisoikeusjarjestelmat/euroopan-ihmisoikeussopimus/>. 26.10.2017.
- J.B. v. Sveitsi, 3.5.2001.

- Jalloh v. Saksa suuri jaosto, 11.7.2006.
- John Murray v. Yhdistyneet kuningaskunnat, 8.2.1996.
- Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 8/1976.
- KK 801/2014 vp. Kirjallinen kysymys eduskunnan puhemiehelle. Kieltäytyminen poliisimiehen suorittamasta puhalluskokeesta.
- KKO 1999:65.
- KKO 2002:116.
- KKO 2009:80.
- KKO 2010:41.
- KKO 2010:49.
- KKO 2011:35
- KKO 2011:46.
- KKO 2012:45.
- KKO 2014:67.
- KKO 2014:82.
- KKO 2015:1.
- Konkurssilaki 120/2004.
- Korvenmaa, J. 2012. Itsekriminointisuoja korkeimman oikeuden viimeaikaisessa oikeuskäytännössä – tarkastelun kohteena erityisesti ratkaisut KKO 2009:80 ja KKO 2010:41. Teoksessa Ervo, L., Lahti, R. & Siro, J. (toim.). Perus- ja ihmisoikeudet rikosprosessissa. Helsinki: Haka-paino Oy, 239–264. https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/perus-jaihmisoi-keudetrikosprosessissa2012/MKNvjIQuV/11_Itsekriminointisuoja_korkeimman_oikeuden_viimeaikai..._Jenni_Korvenmaa.pdf. 5.11.2017.
- Kukkonen, R. 2016. Velallisen rikokset ja rikosoikeudellinen laillisuusperiaate. Helsinki: Edita.
- Kukkonen, R. 2017. Rikoshyödyn menettäminen. Osa III Rikoshyödyn verotettavuus ja rikos- ja veroprosessien yhteensovittaminen. Defensor Legis 1/2017. Painotalo Plus Digital Oy, 64–83. https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/defensor_legis/17547.pdf. 30.10.2017.
- Laapas, M. 2015. Itsekriminointisuoja verotusmenettelyssä – Näkökulmia verovelvollisen oikeusturvan ja tehokkaan verotusmenettelyn yhteensovittamiseen. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta; rikosoikeus. Pro gradu -tutkielma. <https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/opinnaytetyot/16010.pdf>. 4.11.2017.
- Laki ulosottolain muuttamisesta 679/2003.
- Launiala, M. 2013. Itsekriminointisuoja esitutkinnassa – Rikoksesta epäillyn oikeudesta olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Edilex 2013/12. <https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/artikkelit/9545.pdf>. 17.10.2017.
- Launiala, M. 2014. Seulonta-alkometriin puhaltaminen, itsekriminointisuoja ja niskoittelu. Edilex 2014/23. <https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/artikkelit/14280.pdf>. 19.10.2017.
- Letto-Vanamo, P. 1991. Tuomioistuinmenettelyn historiaa – Rahvaan oikeudenkäytöstä valtiolliseen prosessiin. Teoksessa Letto-Vanamo, P.

- (toim.). Suomen oikeushistorian pääpiirteet – Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 28–42.
- Linna, T. 2010. Puntarissa plea bargaining – vastassa oikeusturva ja itsekriminointisuoja. Teoksessa Lohi, T. (toim.). Oikeustiede Jurisprudentia XLIII 2010 Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Sastamala: Vammalan kirjapaino, 189–261. <https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/oikeustiede/8423.pdf>. 4.11.2017.
- Marttinen v. Suomi, 21.4.2009.
- Miettinen, H. 2013. Tunnustus rangaistuksen lieventämisperusteena – Arviointia erityisesti rikosten selvittämisen, itsekriminointisuojaan ja todistelun luotettavuuden kannalta. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. <https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/opinnaytetyot/13524.pdf>. 30.10.2017.
- Miranda v. Arizona, 13.6.1966.
Oikeudenkäymiskaari 4/1734.
- Pakkokeinolaki 806/2011.
- Pellonpää, M., Gullans, M., Pölönen, P. & Tapanila, A. 2012. Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki: Talentum.
- Pentikäinen, L. 2012. Itsekriminointisuoja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeena ja suhteessa vapaaseen todistusteoriaan. Defensor Legis 2/2012. Vammalan kirjapaino Oy, 224–248. https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/defensor_legis/8762.pdf. 18.10.2017.
- Perustuslaki 731/1999.
Poliisilaki 872/2011.
- Pölönen, P. 2003. Henkilötodistelu rikosprosessissa. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys 2003.
- Rankinen, J. 2013. Miten itsekriminointisuojaan tulisi suhtautua rikosoikeuden systematiikan kannalta? Teoksessa Harrikari, T. & Lindroos-Hovinhoimo, S. (toim.). Oikeus 2013:2. Oikeuspoliittinen yhdistys Demlary, Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys, 212–225. <https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/oikeus/10416.pdf>. 20.9.2017.
- Ridha, S. 2014. Plea bargaining suhteessa rikoksesta syytetyn itsekriminointisuojaan. Teoksessa Acta Legis Turkuensia 2014. Turun yliopiston Oikeustieteen Ylioppilaiden Yhdistys Lex ry. https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/acta_legis_turkuensia/14602.pdf. 2.11.2017.
- Rikoslaki 39/1889.
- Salduz v. Turkki suuri jaosto, 27.11.2008.
- Saunders v. Yhdistyneet kuningaskunnat, 17.12.1996.
- Tapani, J. 2011. Onko rikoksen rakenteella merkitystä? – Itsekriminointisuoja ja rikosoikeuden systematiikka. Defensor Legis 5/2011. Vammalan kirjapaino, 581–591. https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/defensor_legis/8201.pdf. 15.10.2017.
- Tapani, J. 2014. Itsekriminointisuoja ei päde puhalluskokeessa. Uutistamo. <https://www.uutistamo.fi/itsekriminointisuoja-ei-pade-puhalluskokeessa/>. 27.10.2017.
- Teppola, M. 2016. Vaitiolo- vai palomuurimalli itsekriminointisuojaan takeena? Lapin yliopisto. Oikeustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

- <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62343/Teppola.Mikko.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. 18.10.2017.
- Tieliikennelaki 267/1981.
- Tikka, J-P. 2014. "Nyt mentiin överiksi" - Korkeimman oikeuden mukaan kolaroijan ei tarvitse ilmoittautua. Verkkouutiset. <https://www.verkkouutiset.fi/kotimaa/kko%20itsekriminointi%20tolvanen-25998>. 19.3.2017.
- Tolvanen, M. 2010. Oikeustapauskommentti ratkaisusta KKO 2009:80. Teoksessa Timonen, P. (toim.). KKO:n ratkaisut kommenttein II/2009. Helsinki: Talentum, 174–178.
- Tuomaala, J. 2014. Itsekriminointisuoja ja siitä poikkeaminen. Lapin yliopisto. Oikeustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/60282/Tuomaala.Juulia.pdf?sequence=2>. 15.3.2017.
- Ulosottokaari 705/2007.
- Urtti, E. 2015. Rikoksesta epäillyn itsekriminointisuojan toteutuminen esitutkinassa ja sitä loukaten annetun esitutkintakertomuksen hyödyntämiskielto. Lapin yliopisto. Oikeustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62195/Urtti.Eero.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. 15.3.2017.
- Vainio, J. 2014. Kansanedustaja hermostui puhallutuksissa kikkaileville autoilijoille – ”15 sekuntia elämästä”. Kaleva. <http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/kansanedustaja-hermostui-puhallutuksissa-kikkaileville-autoilijoille-15-sekuntia-elamasta/679228/>. 26.3.2017.
- Weh v. Itävalta, 8.4.2004.
- Viheraho, P. 2014. korkeimman oikeuden päätökseen vedoten en puhalla #poliisille #kari #tolvanen. <https://www.youtube.com/watch?v=QjYTLhOsC3s>. 31.10.2017.
- Viljanen, P. 2014. Rikokset viranomaisia vastaan. Teoksessa Frände, D., Matikala, J., Tapani, J., Viljanen, P. & Wahlberg, M. (toim.). Keskeiset rikokset. Helsinki: Edita Publishing Oy, 67–107.
- Virolainen, J. & Pölönen, P. 2003. Rikosprosessin perusteet – Rikosprosessioikeus I. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Virolainen, J. & Pölönen, P. 2004. Rikosprosessin osalliset – Rikosprosessioikeus II. Helsinki: WSOY.
- Vuorenpää, M. 2011. Itsekriminointisuojan tulkinta ja sen vaikutukset todisteluun. Teoksessa Hyttinen, T. & Weckström, K. (toim.). Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 50 vuotta. Porvoo: Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, 585–595. <https://www-edilex.fi.tietopalvelu.karelia.fi/artikkelit/8561.pdf>. 20.9.2017.
- Yhdysvaltojen perustuslaki. Vahvistettu 7.5.1992.